

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับวิถีตามเพศ

1.1 ความแตกต่างระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย: ธรรมชาติบัญญัติ หรือกระบวนการประกอบสร้างจากสังคม

1.2 ร่างกาย: กระบวนการขัดเกลาจากสังคม: ความเป็นตัวตน

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี

2.1 ความชอบธรรม: การกำกับเรื่องทางเพศของมนุษย์

2.2 วยอันสมควร: การแต่งงาน

3. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาท

3.1 การมีบุตรการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาททางสังคม

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับวิถีตามเพศ

ความแตกต่างระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย: ธรรมชาติบัญญัติหรือกระบวนการประกอบสร้างจากสังคม

ในความเข้าใจของคนในสังคมส่วนใหญ่มักจะมองว่าเรื่องความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายเป็นผลมาจากชีวปัจจัยเป็นตัวกำหนด (biological determinism) โดยมองความแตกต่างระหว่างผู้หญิงและผู้ชายผ่านกรอบทางเพศ (sex) ที่แยกมนุษย์ผู้หญิงและมนุษย์ผู้ชาย

Thomas Laqueur หนึ่งในนักปรัชญาชาวตะวันตกที่ได้สร้างแนวคิดว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติ โทมัส เลเกอร์ (Thomas Laqueur) พบว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ร่างกายในสายตาของคนทั่วไปเป็นร่างกายที่ไม่มีเพศ (generic body) ร่างกายผู้ชายถูกใช้เป็นบรรทัดฐาน แต่ร่างกายของผู้หญิงมีทุกอย่างที่ร่างกายผู้ชายมี เพียงแต่แตกต่างกันตรงที่การจัดวาง และความด้อยกว่าของแบบแผนของอวัยวะในร่างกายของผู้หญิง

ตัวแบบ หนึ่งเพศหนึ่งร่างกาย (one sex/one flesh) เป็นแนวความคิดหลักเกี่ยวกับร่างกายตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ตามกรอบความคิดนี้ แม้ว่าร่างกายของผู้หญิงจะถูกมองว่าด้อยกว่าชาย แต่ความด้อยกว่ามิได้เกิดจากร่างกายเพียงอย่างเดียว ร่างกายนั้นมิใช่สิ่งที่สำคัญ แต่สิ่งที่สำคัญกว่าคือความสามารถในฐานะผู้รับและให้กำเนิดความหมายต่าง ๆ ทางสังคม...ในยุคเรอเนซองส์ ยุคดังกล่าวมี เพศทางสังคม (social sex) อย่างน้อยสองเพศ ซึ่งมีสิทธิและสิ่งที่พึงปฏิบัติแตกต่างกันไป แต่มิใช่เพราะแต่ละเพศมีร่างกายแตกต่างกัน.... แต่ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการจัดประเภทว่าใครเป็นชายหรือหญิงนั้น ตั้งอยู่บนฐานของความแตกต่างของความเป็นเพศโดยอวัยวะเพศเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่บ่งชี้ความแตกต่างนี้

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อร่างกายก็เกิดขึ้นอีกครั้งในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ความคิดเรื่องหนึ่งเพศ/หนึ่งร่างกายถูกแทนที่โดยความคิดใหม่เกี่ยวกับ “ความแตกต่างของลักษณะทางกายวิภาคและสรีรวิทยา” เพศชายและหญิงถูกจัดแยกประเภทอย่างชัดเจน โดยอาศัยความแตกต่างทางชีววิทยาเป็นเกณฑ์ “ภาวะความเป็นเพศ” (sexuality) ถูกสร้างขึ้นในฐานะคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ของบุคคลแตกต่างจากเพศตรงกันข้ามได้ถูกพัฒนาขึ้น (สายพิณ ศุพุททมงคล, ปรีติตา เฉลิมเผ่า กอนนันทกุล, พรรณราย ไอสถาภิรัตน์ และ สุตแดน วิสุทธิลักษณ์, 2541, น. 20)

เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งวิทยาศาสตร์พัฒนามากขึ้น ความคิดนี้ก็ยังมีบทบาทมากขึ้น ร่างกายซึ่งเคยถูกมองว่าเป็นสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ความแตกต่าง ยังถูกมองกว่าเป็นที่มาของอัตลักษณ์และแบ่งหน้าที่ในสังคม....มีข้อสรุปจากการศึกษาร่างกายของผู้หญิงกลับถูกพบว่าผู้หญิงมีร่างกายและจิตที่อ่อนแอกว่า จึงไม่ควรทำงานที่จะถูกกระทบด้วยความรุนแรง ทั้งทางกายภาพและจิตใจ ด้วยเหตุนี้เองวิถีชีวิตและตำแหน่งทางสังคมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของร่างกาย ร่างกายของผู้หญิงถูกสร้างขึ้นเพื่อสืบเผ่าพันธุ์ เลี้ยงดูเด็ก และเพื่อสร้างศีลธรรมผ่านชีวิตครอบครัว (สายพิณ ศุพุททมงคล และคณะ, 2541, น. 20-22)

Aristotle (สุวรรณา สถาอนันท์, 2545) นักปราชญ์ชาวตะวันตก ได้สะท้อนมุมมองเรื่องความแตกต่างระหว่างผู้หญิงผู้ชายผ่านการนำเสนอบทความเรื่อง The Difference Between Men and Women ว่าความแตกต่างระหว่างหญิงชายเป็นเรื่องที่ธรรมชาติกำหนด และความอ่อนด้อยของผู้หญิงก็เป็นสิ่งที่ธรรมชาติบัญญัติ โดย Aristotle ได้อธิบายบทบาทและสถานภาพของ

ผู้หญิงผ่านระบบสืบพันธุ์ (reproduction) ของผู้หญิงว่า การที่ชายเหนือกว่าหญิง เพราะหญิงไม่สามารถปรุงแต่งสารอาหาร (ประจำเดือน) ให้เกิดเชื้อสุจิได้เหมือนน้ำคัดหลังของชาย ความเป็นหญิงคือความไม่สามารถที่จะก้าวขึ้นไปสู่ความเป็นชาย หญิงจึงอ่อนแอกว่าชาย เพราะหญิงขาดบางสิ่งที่ชายมี สตรีคือบุรุษที่ไร้สมรรถภาพ (impotent men) เพราะ Aristotle อธิบายว่า เด็กมีรูปร่างคล้ายสตรี ดังนั้นผู้หญิงจึงไม่ต่างไปจากเด็ก ที่ต้องพึ่งพิง พึ่งพา อีกทั้งยังอธิบายว่า แท้จริงไม่มีความเป็นหญิงอยู่จริงมีแต่ความเป็นชายที่ไม่สมบูรณ์ และผู้หญิงถูกสร้างมาจากชายเป็นส่วนซึ่งเติมเต็มของชายเท่านั้น

ผู้หญิงไม่สามารถใช้เหตุผลได้เหมือนชาย เพราะอสุจิของชายอยู่ในระดับ rational soul คือให้เหตุผลได้ แต่ไข่ของหญิงมีวิญญาณแคในระดับ nutritive soul คือ สามารถกินอาหาร และมีชีวิต และก่อให้เกิดรูปร่างในระดับ sensitive soul คือมีความรู้สึกเท่านั้น เมื่อผู้หญิงไม่สามารถใช้เหตุผลได้เหมือนชาย ผู้หญิงมีหน้าที่ผลิตทายาทให้กับชายอย่างเดียว และเมื่อชายเหนือกว่าเช่นนี้ ผู้หญิงจึงต้องสยบยอม และถูกกลายเป็นผู้ถูกปกครองด้วยความชอบธรรม Aristotle ได้จำแนกความเป็นหญิงชายออกเป็นทวิลักษณ์นิยม (dualism) ผู้หญิงถูกเชื่อมโยงกับอารมณ์ ผู้ชายถูกเชื่อมโยงกับเหตุผล ด้วยเหตุนี้เองผู้หญิงจึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและกำกับจากฝ่ายชาย ผู้หญิงถูกทำให้กลายเป็นผู้ตามโดยชอบธรรม

จากความคิดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าการจำแนกคนด้วยทัศนระว่างธรรมชาติ ทัศนระดังกล่าวถูกผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าในสังคมใช้เป็นข้ออ้างอันชอบธรรมในการควบคุมคนที่ด้อยกว่าทางสังคม ด้วยการบอกว่าร่างของผู้คนด้อยกว่า ถึงแม้ว่าทัศนระดังกล่าวจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม แต่คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าทัศนระดังกล่าว ยังเป็นแนวคิดที่มีบทบาทต่อการมองโลก และมองผู้อื่นของผู้คนจำนวนไม่น้อยในสังคมมนุษย์ และแนวคิดดังกล่าวยังเป็นเสมือนกระจกที่สังคมบ้านเรา ใช้แยกความเหมือนและต่างของทั้งสองเพศ อีกทั้งแนวคิดดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นกระบวนการทำให้คุณลักษณะของผู้หญิงมีคุณค่าที่อ่อนด้อยกว่าชาย และนำมาสู่การประกอบสร้างเป็นความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ ที่มีคุณลักษณะของหญิงที่พึงมี พึ่งเป็นไปตามสังคมคาดหวัง ฐานของการอธิบายความเป็นหญิงที่เติมไปด้วยอคติแห่งการเหยียดหญิง จึงส่งผลต่อการทำให้ผู้หญิงถูกกดขี่และจำต้องสยบยอมตามอำนาจทางสังคม

สภาวะการณ์ที่ความเป็นหญิงที่ด้อยกว่าชายตามทัศนระดังกล่าว จึงถูกตั้งคำถามจากกลุ่มสตรีนิยมที่มีความเชื่อว่า ความเป็นหญิงและความเป็นชายมิได้ถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยการ

บ่งชี้เพียงแค่สรีระที่ธรรมชาติให้มา แต่เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นมาจากจิตวิทยา วัฒนธรรม และสังคม และกลุ่มสตรีนิยมได้สร้างและเลือกที่ใช้คำว่า เพศสภาวะหรือเพศสภาพ¹ (gender)

gender หรือเพศภาวะ เป็นคำที่นักสตรีนิยมนำมาใช้เพื่อเน้นย้ำให้คนในสังคมสามารถแยกแยะได้ว่าเพศสภาวะทางเพศแบบไหนเป็นสภาวะที่เป็นธรรมชาติ และสภาวะทางเพศแบบใดคือสิ่งประดิษฐ์ของสังคม (Social invention)..นำมาสู่การแยกความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างเพศ (sex) และ เพศสภาวะ (Gender) ในขณะที่เพศเป็นภาวะที่แตกต่างกันระหว่างผู้หญิงผู้ชายโดยมีร่างกาย (Body) เป็นตัวกำหนด เพศสภาวะก็คือ ภาวะที่แตกต่างกันระหว่างผู้หญิงผู้ชายซึ่งมนุษย์ (สังคม) เป็นผู้กำหนด และในการแยกความแตกต่างระหว่างเพศและเพศสภาวะนั้น นักสตรีนิยมยังก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง คือ การพยายามชี้ประเด็นว่า เพศเป็นสภาวะร่างกายที่ธรรมชาติให้มาซึ่งคนในทุกสังคมและวัฒนธรรมมีส่วนร่วมกัน และเราไม่สามารถทำการเปลี่ยนแปลงสภาวะดังกล่าวได้ แต่เพศสภาวะคือคุณสมบัติที่ผันแปรไปตามบริบททางวัฒนธรรม และเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ (สุชาติดา ทวี, 2547, น. 6.)

Judith Butler หนึ่งในนักคิดแนวสตรีนิยมมองว่า เพศ ซึ่งเป็นภาวะที่แตกต่างกันทางกายระหว่างเพศหญิงและชาย ไม่ได้เป็นข้อเท็จจริงทางชีววิทยาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นภาวะความแตกต่างที่สังคมให้ความหมายไว้ และมีการถ่ายทอดสืบทอดถึงความแตกต่างนี้จนกลายเป็นความรู้ โดยมีภาษาเป็นเครื่องมือในการสถาปนาความรู้ดังกล่าว

เพศสภาวะ (gender) มีผลกระทบต่อกันทั้ง “อำนาจต่อ” (Power to) และ “อำนาจเหนือ” (power over) คำว่า อำนาจต่อ หมายถึง ความสามารถที่จะกระทำ ส่วนอำนาจเหนือ หมายถึง ความสามารถที่จะยืนยันความต้องการ และเป้าหมายต่าง ๆ ของตนเอง แม้แต่ในภาวะที่ต้องเผชิญกับฝ่ายตรงกันข้าม...อำนาจที่หมายถึงความสามารถในเชิงเปรียบเทียบระหว่างคู่หญิงชาย ที่จะทำอะไรก็ได้ว่าเป็นอิสระจากอีกฝ่ายหนึ่ง หรือที่จะครอบงำการตัดสินใจของอีกฝ่าย หรือที่จะแสดงพฤติกรรมที่ฝืนความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือแม้กระทั่งที่จะควบคุมการกระทำของอีกฝ่าย

อำนาจที่มีฐานมาจากเพศสภาวะ (gender-based power) ได้มาจากชุดความหมายทางสังคม ที่อธิบายถึงความแตกต่างทางชีวภาพระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ส่งผลทำให้เพศสภาวะที่หมายรวมถึง ความคาดหวังและบรรทัดฐานที่

¹คำว่า gender ในการแปลความหมายมีผู้แปลความหมายทั้ง คำว่า เพศสภาวะ หรือเพศสภาพ แต่ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกที่จะใช้คำว่า “วิถีตามเพศ”.

สังคมหนึ่ง ๆ มีร่วมต่อพฤติกรรมที่คิดว่าเหมาะสมต่อคุณลักษณะต่าง ๆ ต่อบทบาทของหญิงชาย (บาสน์, 2001/2547)

วัยรุ่นไทยได้รับการขัดเกลาทางสังคมให้มองเพศวิถีโดยผูกโยงกับภาวะแห่งเพศ โดยผู้ชายจะมีพื้นที่อิสระสำหรับความต้องการและปรารถนาทางเพศ ในขณะที่ผู้หญิงต้องยับยั้งเรื่องเพศก่อนจะแต่งงาน ดังนั้นความเป็นหญิง (femininity) ไม่เพียงแต่เชื่อมโยงกับการเป็นเมียล่าง เป็นแม่บ้าน แม่เรือน มีความทะเยอทะยานน้อยกว่าชาย และพร้อมที่จะดูแลผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ที่สำคัญ ยังสัมพันธ์กับการรักษาพรหมจารีไว้จนกว่าจะแต่งงานด้วย ในทางตรงข้าม ความเป็นชาย (masculinity) ถูกโยงเข้ากับเศรษฐกิจ และความสามารถทางเพศ ด้วยเหตุนี้เอง เพศสัมพันธ์ก่อนสมรสจึงเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับผู้หญิง แต่มองว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ชาย (พจน์ โชคสวัสดิ์ไพศาล, 2547, น. 115-116)

จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าร่างกายของมนุษย์จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่มีใครสามารถเลือกที่จะมีเครื่องหมายเพศหรือเพศสรีระได้ แต่ความหมายหรือการแสดงออกซึ่งเกิดขึ้นจากร่างกายของมนุษย์ มิได้เป็นสิ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น Gender จึงกลายเป็นคำที่ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย ในการอธิบายคุณลักษณะของความเป็นหญิงหรือความเป็นชาย ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อแสดงถึงความหมายที่ตรงกันข้ามกับคำว่า (Sex) หรือเพศที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยทางชีววิทยา

Gayle Rubin มองว่าทุก ๆ สังคมล้วนมีระบบเพศสรีระเพศสภาพ (Sex/gender system) ของการจัดระเบียบ ซึ่งมนุษย์เป็นผู้กำหนดปัจจัยทางชีวภาพเรื่องเพศ รวมทั้งเรื่องของการสืบพันธุ์ กลายเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางสังคม ซึ่งชุดของการจัดระเบียบนี้เป็นวิถีทางประเพณีของการจัดการความสัมพันธ์ทางเพศของมนุษย์ ซึ่งแปรเปลี่ยนตามวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านทางโครงสร้างของระบบเครือญาติ และการแต่งงาน และ Rubin มองว่าเพศสภาพโดยตัวของมันเองนั้น ถูกนิยามโดยการแบ่งแยกเพศสรีระเป็นผู้กำหนด รวมทั้งยังเป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบความหมายเรื่องเพศ

ร่างกายจึงถูกประกอบสร้างโดยสังคม (socially constructed body) คือ “ร่างกายอยู่ในฐานะของผู้รับ (receptor) มากกว่าการกำเนิด (generator)” (สายพิณ ศุภุททมงคล และคณะ, 2541, น. 26) ซึ่ง Mary Douglas (น. 28) เขียนไว้ในหนังสือ Natural Symbols (สัญลักษณ์ธรรมชาติ) ซึ่งกล่าวไว้ว่า ร่างกายคือภาพปรากฏของระบบสังคม และร่างกายทางสังคมเป็นตัวกำหนดการรับรู้เกี่ยวกับร่างกายในทางกายภาพ การควบคุมร่างกายจึงเป็นภาพสะท้อนให้เห็นการควบคุมทางสังคม ร่างกายจึงเป็นตัวต้นแบบ ซึ่งเป็นตัวแทนของระบบสังคมที่อาณานิคมที่

ชัดเจน ร่างกายจึงเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมที่รวมทั้งอำนาจและอันตราย ซึ่งเกิดจากโครงสร้างของสังคมที่ถูกผลิตซ้ำลงในร่างกาย ร่างกายเป็นเสมือนอุปมา (Metaphor) ของสังคมโดยรวม ความแตกต่างระหว่างเพศ จึงไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เป็นผลของการขัดเกลาทางสังคมผ่านสถาบันต่าง ๆ สังคมเป็นผู้สร้างความเป็นหญิงหรือความเป็นชาย

Kate Millett (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545, น. 12) ได้เขียนไว้ใน Sexual Politics ว่า อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้ก่อให้เกิดความเชื่อที่ว่า ความแตกต่างทางร่างกาย ทำให้เกิดความแตกต่างในความเป็นหญิงความเป็นชาย นำไปสู่ความแตกต่างในบทบาททางเพศที่ผู้ชายมีความเหนือกว่า และผู้หญิงมีความด้อยกว่า ความเหนือกว่าของชายไม่ได้อยู่ที่ความแข็งแรงของผู้ชาย แต่อยู่ในการยอมรับของระบบค่านิยม

จากแนวคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะแยกเพศออกจากเพศสภาพ เพื่อชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าความเป็นหญิงหรือผู้ชายนั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น วิถีตามเพศ (เพศสภาพ) หรือการแสดงออกซึ่งความเป็นหญิงและความเป็นชาย ไม่ใช่ผลโดยตรงจากเพศในเชิงชีววิทยา หากแต่เป็นผลจากสังคมและกระบวนการทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ โดยในแต่ละสังคมจะมีการสร้างกรอบของเพศสภาพที่จะบ่งบอกให้คนในสังคมได้รับทราบว่า เมื่อเกิดมาเป็นเพศหนึ่ง ๆ แล้วจะต้องมีพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับเพศสภาพ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางรูปลักษณะ (การแต่งตัว), พฤติกรรมทางสังคมต่าง ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างสามี ภรรยา พ่อแม่: ลูก รวมถึงแง่มุมอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน ความคาดหวังในพฤติกรรมของเพศสภาพที่เหมาะสมนี้จะแบ่งแยกผู้หญิงกับผู้ชายให้แตกต่างโดยสิ้นเชิง วิถีทางเพศบนฐานที่กลายมาเป็นพื้นฐานในการจัดรูปแบบของสังคม คนในสังคมทุกคนต้องผ่านการเรียนรู้ และพัฒนาตัวตนของตนเอง ซึ่งหากใครทำทนายหรือก้าวข้ามเส้นแบ่งระหว่างวิถีทางเพศที่เหมาะสมกับเพศของตนเองก็จะถูกตีตราว่ามีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน

ร่างกาย: กระบวนการขัดเกลาจากสังคม: ความเป็นตัวตน

สังคมพยายามใช้ความแตกต่างทางรูปลักษณะ (sex) เป็นเครื่องมือในการสร้างสัญลักษณ์ (symbolic) ที่ใช้แยกความเป็นพวกเดียวกัน หรือต่างพวก มาประกอบเข้ากับความแยบยลในการสร้างอำนาจให้กับพวกของตนเอง และพยายามลดทอนอำนาจให้กับพวกที่มีรูปลักษณะที่แตกต่าง โดยสังคมใช้วิธีการหยาบย่นคุณค่าและความดีงาม (set of value) ด้วยการสร้างอาณาบริเวณที่มีชุดความหมาย และมาตรฐานความดีงามของตนเอง เพื่อสร้างให้เกิดเส้นแบ่งแยกความแตกต่าง สร้างความตระหนัก และเข้าใจสถานภาพของตนเอง อันจะนำมาสู่การยอมรับและ

สยบยอมแสดง (performance) ตามพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และยอมรับความเป็นตัวตนของคนแต่ละคน (embodiment) โดยกระบวนการหล่อหลอมทางความคิดดังกล่าว จะถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization Process)¹

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมถูกสร้างขึ้นท่ามกลางการครอบงำ การเปลี่ยนแปลง และความผันแปรในระบบสัญลักษณ์ หรือวัฒนธรรม ดังนั้นบทบาทหน้าที่ฐานะ ตำแหน่งทางสังคมจึงถูกกำหนดโดยระบบสัญลักษณ์ (symbolic order) ที่มาจากการครอบงำจากภายนอก ภาษาเป็นผู้หยิบบรรยากาศความเป็นปัจเจกบุคคลให้กับมนุษย์ ยัดเหยียดฐานะความเป็นฉันและเธอ ในการปะติดสังสรรค์กับผู้อื่น ครอบงำโครงสร้างความสัมพันธ์และฐานะตำแหน่งของมนุษย์ทุกคนที่แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมวัฒนธรรม ระบบสัญลักษณ์จึงเป็นระบบที่จัดระเบียบให้มนุษย์แยกออกจากคนอื่น (alienated "I") (ยศ สันตสมบัติ, 2542, น. 103)

ความเป็นตัวตนของมนุษย์จึงถูกแบ่งแยกภายใต้ระบบสัญลักษณ์ ซึ่งหมายถึงระบบความหมายหรือระบบวัฒนธรรมที่ครอบงำมนุษย์โดยผ่านกลไกของภาษา ระบบสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่แยกอยู่ต่างหากจากตัวมนุษย์ ความหมายที่ระบบสัญลักษณ์ หยิบบรรยากาศให้กับมนุษย์มิได้เป็นความจริง (truth) ที่เกิดจากการรับรู้ธรรมชาติของมนุษย์ หากเป็นความแปลกแยกที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นตัวตนภายใต้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม หรือกระบวนการทำให้เป็นมนุษย์ (Humanization Process) (น. 123)

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมได้หล่อหลอมให้คนแต่ละคนมีความเหมือนกันและแตกต่างกันผ่านข้ออ้างด้วย “ความแตกต่างทางเครื่องหมายเพศ” “ผ่านโยธินและลิงค์” “ความแตกต่างทางด้านคุณวุฒิ” ผ่านกระบวนการเจริญเติบโต ที่เปลี่ยนแปลงไปตามอายุขัย หรือที่เรียกว่า สภาวะการก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ (Maturity) และ “ความเป็นสมาชิกของคนแต่ละคนในสังคม” ผ่านการจัดสรรแบ่งแยกความเป็นเชื้อชาติ และชนชั้น โดยอาศัยกระบวนการหล่อหลอมขัดเกลาความเป็นตัวตน ของคนแต่ละคนผ่านระบบการสร้างกรอบประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธา และการสร้างเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ โดยการร่วมสถาปนาสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เพื่อใช้

¹กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization Process) หมายถึง กระบวนการ (process) ที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อม ให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้ และรับเอาระเบียบวิธีกฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มได้กำหนดไว้เป็นระเบียบ ของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม

เป็นกลไกในการควบคุม พฤติกรรมของคนในสังคม ให้ดำเนินตามกรอบวิถีที่สังคมขีดกรอบไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าปรารถนาของสังคม

ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Michel Foucault มองว่าร่างกายถูกสร้าง และมีอยู่ในวาทกรรม (Discourse) ซึ่งวาทกรรมคือ ชุดของหลักการชั้นลึกที่รวมชุดความหมายเฉพาะ อันเป็นฐานะ และก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับระบบสิ่งต่าง ๆ ที่เราเป็น คิด และพูด

ร่างกายมิได้เป็นศูนย์กลางของวาทกรรม แต่ยังเป็นจุดเชื่อมโยงกิจกรรมประจำวัน และอำนาจของสถาบันทางสังคม... พัฒนาการของสังคมสมัยใหม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางสังคมที่วาทกรรมครอบครองอยู่ และส่งผลกระทบต่อขนาดใหญ่อการเกิดขึ้นของปัจเจก ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และขอบเขตของวาทกรรม กล่าวคือเป้าหมายของวาทกรรมได้เปลี่ยนแปลงจากร่างกายที่เป็นเนื้อหนังมังสาไปสู่จิต เนื้อหาของวาทกรรมเปลี่ยนแปลงจากการลงโทษด้วยความตาย ไปสู่ความสนใจในการสร้างระเบียบวินัยแก่ชีวิต และจากการพยายามควบคุมปัจเจกแต่ละคนไปเป็นความพยายามควบคุมประชากรโดยรวม (สายพิณ ศุพุทธมงคล และคณะ, 2541, น. 29-30)

ร่างกายจึงตกอยู่ภายใต้การบงการ โดยกระบวนการควบคุมมนุษย์ถูกจัดช่วงชั้น และสร้างรูปแบบการกำเนิดช่วงชั้น นำมาสู่การสร้างกรอบในการดำเนินชีวิตให้กับกลุ่มคน และเพื่อสร้างกรอบให้กลุ่มอื่นเข้าใจสถานภาพของตนเองผ่านการสร้างวาทกรรม คือการสร้างรูปแบบของความรู้ (Knowledge) และความจริง (Truth) ผ่านการใช้ภาษาที่มีนัยยะของการใช้อำนาจและการกดบังคับ (Repression)

Foucault ได้เสนอแนวคิดเรื่องการทำงานของอำนาจที่เรียกว่า Bio-power อันเป็นอำนาจในการบริหารประชากรทั้งหมดทั้งในส่วนรวมและการจัดการกระบวนการใช้ชีวิตของคนไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเชื่อมโยงกับการจัดการกับทุกแง่มุมของชีวิต และอีกส่วนหนึ่งก็เชื่อมโยงกับอำนาจในฐานะของการสร้างวินัย (Disciplinary power) ซึ่งมุ่งไปที่การชกโอบและฝึกฝนร่างกาย และจิตวิญญาณของปัจเจกชน ผ่านสถาบันต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล ค่ายทหาร โรงงาน และโรงเรียน ที่ถูกนำมาใช้ในวงกว้างขึ้นในฐานะเทคนิคในการควบคุมจัดการสังคม เป้าหมายหลักของอำนาจในการสร้างวินัยนี้อยู่ที่ร่างกายเป็นสำคัญ การสร้างวินัยนี้จะทำด้วยการนำพาร่างกายเข้าสู่กระบวนการของการสอดส่องดูแลและสำรวจกิจกรรมต่าง ๆ และมองว่ากระบวนการดังกล่าวนี้เป็นทั้งการเพิ่มอำนาจให้กับปัจเจกแต่ละคนมีความเชื่อ (docile) ขึ้นด้วย บนฐานของการสร้างความรู้เกี่ยวกับปัจเจกชนที่ปรากฏในศาสตร์ต่าง ๆ อำนาจในฐานะของการผลิต/สร้างสรรค์ และสร้างวินัยได้สร้างการแบ่งแยกประเภทของกิจกรรมต่าง ๆ ออกเป็นความสมบูรณ์ / ความเจ็บป่วย

ความมีสติ/ ความบ้า ความเป็นปกติ (normalization) และการควบคุมทางสังคมผ่านการผลักดันความแตกต่างออกไปภายใต้ระบบคิดของ“ความวิปริต” ปลูกฝังความรู้สึกในการเลือกที่จะควบคุมตัวเองให้อยู่ในร่องรอย เป้าหมายของการสร้างนิสัยนั้นไม่ได้อยู่แค่เพียงแต่การควบคุมร่างกายเท่านั้น หากแต่การสร้างวินัยและการสร้างความรู้เกี่ยวกับตนเองยังเป็นเครื่องมือในการสร้างประเภทของบุคคลและเครื่องมือในการสร้างวินัย และการสอดส่องตัวเองของคนอย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน ยังได้ฝังระบบความหมายและการแบ่งประเภทเข้ากับปัจเจก ส่งผลทำให้ปัจเจกชนถูกผูกติดกับระบบความหมายที่กำหนดว่าเขา/เธอเป็นใครจะเห็นได้ว่ากระบวนการนิยามร่างกายของมนุษย์หรือความเป็นตนของมนุษย์มิใช่รูปธรรมที่สำเร็จรูป แต่มีวิวัฒนาการไปตามบริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

Norbert Elias ได้นำเสนอแนวคิดในทฤษฎีกระบวนการทำให้มีอารยธรรม (civilizing processes) กล่าวคือ ร่างกายถูกกำกับและจัดการ โดยจารีตที่สร้างขึ้นตามแต่ละบริบททางสังคมที่มีการผันแปร ก่อให้เกิดการนิยามร่างกายอารยะ (civilized body) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ และการแสดงออกทางกายของปัจเจกชน เป็นผลมาจากการกระบวนการทำให้สังคมมีอารยะ คือ

การลากเส้นแบ่งแยกตัวเองจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติอย่างชัดเจน ร่างอารยะยังมีความสามารถ การใช้เหตุผล และสามารถควบคุมอารมณ์มิให้แสดงผ่านร่างกาย สามารถตรวจสอบกิจกรรมทั้งหลายที่ตกลงไปทั้งโดยตนเองแลผู้อื่น รวมทั้งสามารถซึมซับของกฎเกณฑ์ว่าด้วยความประพฤติที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์.. การทำร่างกายอารยะเกิดขึ้นเมื่อความกลัวที่ปัจเจกชนต้องเผชิญ และวิธีการควบคุมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป.....ในสังคมสมัยใหม่ทำให้การควบคุมพฤติกรรมของคนที่เคยกระทำผ่านการบังคับด้วยการใช้กำลังหรือความรุนแรง เปลี่ยนเป็นการควบคุมที่มาจากภายในตัวของบุคคลแต่ละคน....(สายพิณ ศุพุททมงคล และคณะ, 2541, น. 41)

การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมนั้น อยู่ภายใต้กระบวนการทำให้มีอารยะหรืออารยธรรม (civilization) “อารยธรรมเป็นชุดของกระบวนการ ซึ่งก่อให้เกิดความสงบสันติ ความประณีตของขนบธรรมเนียมประเพณี ความสามารถในการควบคุมตนเอง และความระมัดระวังในการสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งประสบการณ์ของการเติบโตขึ้นในสังคม” (สายพิณ ศุพุททมงคล และคณะ, 2541, น. 41)

การตรวจสอบร่างกายสะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรม ซึ่งเคยเป็นเรื่องปกติหลายอย่างได้กลายเป็นเรื่องต้องห้าม ส่วนกิจกรรมทางเพศก็ถูกย้ายไว้เบื้องหลังฉากทางสังคม มนุษย์เริ่ม

นิยามตนเองในลักษณะที่ตรงกับข้ามกับธรรมชาติ หรือลักษณะทางชีววิทยาของตนเอง และเก็บซ่อนกิจกรรมตามธรรมชาติของร่างกายไว้ข้างหลังฉาก

การเกิดขึ้นของร่างอารยะ คือ การกล่อมเกลาร่างกายใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ กิจกรรมตามธรรมชาติของร่างกายที่เคยเป็นไปตามบงการของธรรมชาติ ถูกจัดระเบียบใหม่ตามข้อเรียกร้องทางสังคม เช่น การสร้างห้องส้วมให้มีมิติดีขึ้น ลักษณะที่สอง ยิ่งร่างกายเป็นสิ่งซึ่งเต็มไปด้วยข้อห้ามมากขึ้น ยิ่งกลายเป็นที่ทางหรือภาชนะที่บรรจุจารีตทางพฤติกรรม การแบ่งแยกร่างกายออกจากธรรมชาติ ช่วยให้การจำแนกบุคคลบนพื้นฐานของควมมีคุณค่ามีความเป็นไปได้มากขึ้น ยิ่งหน้าที่ของร่างกายตามธรรมชาติ ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมกันถูกแอบซ่อน มารยาท และการวางท่าที ก็ยิ่งกลายเป็นเครื่องหมายของคุณค่าและอัตลักษณ์ของแต่ละคน

พัฒนาการของการก่อให้เกิดร่างอารยะนั้นเกี่ยวข้องกับสามกระบวนการสำคัญ คือ การกล่อมเกลาร่างกายทางสังคม การฝึกให้รู้จักเหตุผล และการสร้างอาณาบริเวณเฉพาะร่างกายกระบวนการแรก คือ การปิดบังการทำหน้าที่ตามธรรมชาติของร่างกาย และเปลี่ยนร่างกายให้เป็นที่ทาง และเวทีเพื่อแสดงจารีตทางพฤติกรรม ร่างกายตกเป็นเป้าของการรับรู้ และถูกจัดการให้มีลักษณะทางสังคม และถูกนิยามในลักษณะที่ตรงกันข้ามความเป็นธรรมชาติของชีวิต..... กระบวนการที่สองเป็นกระบวนการที่ร่างกายถูกเปลี่ยนให้เป็นที่ทาง ทำให้เกิดเส้นแบ่งจิตสำนึกกับแรงกระตุ้นที่มีความชัดเจน ร่างอารยะรู้จักควบคุมตนเอง ซึ่งแสดงออกผ่านการกระทำ ที่มีศีลธรรมหรือบนพื้นฐานความคิดที่มีเหตุมีผล.....การฝึกร่างกายรู้จักเหตุผลยังรวมไปถึงการแบ่งร่างกายออกเป็นส่วน ๆ ร่างกายไม่ได้ถูกมองว่าเป็นองค์รวมแต่แยกเป็นส่วนที่สามารถควบคุมได้กระบวนการที่สาม คือ กระบวนการสร้างอาณาบริเวณที่ชัดเจนให้แก่ร่างกาย และตัวตน ร่างกาย อารมณ์ และการแสดงออกด้วยร่างกายต่างเป็นสิ่งที่ถูกขัดเกลารด้วยกระบวนการทำให้มีอารยะ.....ที่คนเริ่มมองตัวเองในฐานะปัจเจกบุคคล ซึ่งแยก และแตกต่างจากคนอื่น การสร้างอาณาบริเวณให้ร่างกายส่งผลอย่างสำคัญต่อการแพร่ขยายของมารยาท เนื่องเป็นการเปิดโอกาสให้คนได้ไตร่ตรองเกี่ยวกับร่างกาย และการรับรู้ตนเองในฐานะตัวตนที่แตกต่างจากคนอื่น ผลที่ตามมาคือการก่อให้เกิดกำแพงขึ้นระหว่างร่างกายของเรากับร่างกายของคนอื่น ๆ (สายพิณ ศุภุทธิมงคล และคณะ, 2541, น. 48-49)

จากแนวคิดที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้น จะเห็นได้ว่าร่างกายหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์นั้นมิได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติบัญญัติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกนิยามจากสังคม โดยการพยายามทำให้สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเพศของทั้ง 2 เพศ ความต้องการทางปัจจัยในการดำเนินชีวิต

(การหายใจ อาหาร อากาศ และเครื่องนุ่งห่ม) การควบคุมและเคลื่อนไหวร่างกาย และเรื้อนร่าง
นั้น ถูกทำให้มีนัยยะในการให้คุณค่าหรือลดทอนคุณค่าทางสังคม

ด้วยเหตุนี้เอง จึงสามารถสรุปได้ว่าประสบการณ์ (experience) ของคนในสังคม
ที่ถูกถ่ายทอด และปรากฏอยู่อัตชีวประวัติ (autobiography) หรือเรื่องเล่า (narrative) ที่ถูกนำมา
รวมไว้เป็นองค์ความรู้ ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง รวมทั้งพฤติกรรมทางสังคม (behavior)
ของคนในสังคม จึงไม่ได้สะท้อนตัวตนที่แท้จริง หากแต่เป็นการสะท้อนความรู้เกี่ยวกับการนิยาม
ความเป็นตัวตนของมนุษย์ในสังคมที่ได้เรียนรู้มาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม และความรู้
ดังกล่าวถูกผลิตซ้ำ และส่งผ่านกลุ่มคนในสังคมรุ่นแล้วรุ่นเล่าผ่านทางกลไกของวาทกรรม

จะเห็นได้ว่าร่างกายของมนุษย์ทั้งเพศหญิงและเพศชาย มิได้มีความหมายหรือ
คุณค่าตามธรรมชาติ แต่ร่างกายของมนุษย์นั้นถูกทำให้เสมือนว่ามีความจริงที่เป็นธรรมชาติกับ
บทบาทผ่านการควบคุมสถาบันทางสังคม เพศวิถีและวิถีทางเพศของทั้งผู้หญิงและผู้ชาย จึงมิได้
เป็นเรื่องของ “ปัจเจก” แต่ละคนที่พัฒนาตัวตนขึ้นจากกลไกทางจิตวิทยา หรือเป็นเรื่องส่วนตัวที่แต่
ละคนพัฒนารสนิยมทางเพศ ของตนเองขึ้นมาโดยแยกขาดออกจากสังคม หากแต่เป็นเรื่องที่มีการ
กำกับควบคุมจับจ้องอย่างใกล้ชิด ซึ่งในแต่ละสังคมมีการสร้างกฎเกณฑ์และรูปแบบความสัมพันธ์
ทางเพศที่สังคมเป็นว่าเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีความถูกต้องชอบธรรม เพื่อเป็นการควบคุมให้
คนในสังคมได้เรียนรู้ว่าจะต้องมีพฤติกรรมทางเพศอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางเพศ
หลักของสังคม

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมของคนทั้ง 2 เพศจึงถูกครอบงำผ่านภาษา
โดยนิยามความเป็นหญิงชาย (gender) ซึ่งคำดังกล่าว มีคนนิยามศัพท์ที่หลากหลายทั้งคำว่า เพศ
สภาวะ เพศสภาพ มิติหญิงชาย บทบาทความเป็นหญิงและความเป็นชาย แต่ผู้ศึกษาขอเลือกที่จะ
ใช้คำว่า วิถีตามเพศเนื่องจาก วิถีหมายถึงแนวทาง วิถีตามเพศคือการใช้ชีวิตตามกรอบเพศสภาพ
(sex) ที่ผู้นั้นเป็นอยู่

ความเป็นหญิงชายจึงกลายเป็นคำที่มีความหมายแตกต่างจากคำว่า เพศชาย
(male) เพศหญิง (female) และเพศ (sex) ซึ่งหมายถึงความเป็นเพศหญิงและเพศชายตาม
ลักษณะทางพันธุกรรมสรีระวิทยาของระบบสืบพันธุ์และกายวิภาคศาสตร์เท่านั้น ความเป็น
หญิงชาย หมายถึงเอกลักษณ์หรือองค์ประกอบของรูปพรรณสัณฐานที่กำหนดสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ เป็น
ความคิด ความรู้สึก บทบาท พฤติกรรม ความต้องการ โอกาส อุปสรรค ในฐานะตำแหน่ง
บุคลิกลักษณะ เอกลักษณ์และความรับผิดชอบที่สังคมคาดหวังและเป็นผู้กำหนดมาตรฐานให้
ผู้หญิงและผู้ชาย เป็นการกระทำบทบาททางสังคมวัฒนธรรมของผู้หญิงและผู้ชายที่มีความ

เกี่ยวข้องกับเพศและลักษณะความเป็นผู้หญิง (femininity) หรือผู้ชาย (masculinity) ที่ได้รับการเรียนรู้มาตั้งแต่เกิดและตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดและตลอดช่วงชีวิต

ความเป็นหญิงชายเป็นสิ่งที่ผู้หญิงและผู้ชายถูกอบรมสั่งสอน เลี้ยงดู หล่อหลอมมาให้ เป็น โดยกระบวนการหล่อหลอมเด็กผู้หญิงเด็กผู้ชาย ให้รู้จักแยกแยะความแตกต่างว่าอะไรเป็นเรื่องของผู้หญิง อะไรเป็นเรื่องของผู้ชาย อะไรที่ได้หรือไม่ได้ เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายเรียนรู้การปฏิบัติต่อบุคคลที่เป็นเพศเดียวกันและต่างเพศ รวมทั้งความแตกต่างของความเป็นหญิงชายจากบุคคลในครอบครัว เพื่อน และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ความเป็นหญิงชายเป็นการกระทำบทบาทตามที่ได้รับความคิดหวังจากบุคคลอื่น และเป็นความคิดหวังที่บุคคลนั้นต่อมีต่อผู้อื่นด้วย บทบาทนี้มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิ ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ ความเป็นหญิงชายจึงไม่ใช่เป็นเพียงลักษณะภายนอกของความเป็นเพศหญิงและเพศชายเท่านั้น

ความเป็นหญิงชายเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน เป็นการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป ในแต่ละบุคคล ไม่ใช่ปรากฏการณ์ร่วมหรือปฏิกิริยาทางกายภาพที่มีลักษณะฉาบฉวยเท่านั้น แต่ความเป็นหญิงชายเป็นกระบวนการที่มีการสั่งสมอย่างต่อเนื่องมิใช่เหตุการณ์โดด ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลต่างงานหรือมีบุตร ความหมายของความเป็นหญิงชายจึงแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ความเป็นหญิงชายจึงมีความแปรผันอยู่ตลอดเวลา คือแปรผันตามเวลา สถานที่ สภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมที่ยึดถือในสังคม

ความเป็นหญิงชายจึงเป็นบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 2 ด้านคือ บทบาทหญิงชาย (gender roles) และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย (gender power relation) บทบาทหญิงชายหมายถึงทัศนคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงและผู้ชายในแต่ละวัฒนธรรม และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงและผู้ชาย บทบาทหญิงชายถูกกำหนดและได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างจากบทบาททางเพศ (sex) เป็นบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เช่นผู้หญิงมีบทบาททางเพศที่สามารถให้กำเนิดบุตรและเลี้ยงดูด้วยนมแม่ ส่วนผู้ชายมีบทบาททางเพศที่สามารถผลิตอสุจิและทำให้ผู้หญิงตั้งครรภ์ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิงและผู้ชายหมายถึงอำนาจที่อธิบายความสามารถหรือเสรีภาพของบุคคลที่จะตัดสินใจกระทำในสิ่งตนเองต้องการ คำว่าอำนาจที่นำมาใช้สื่อความหมายเกี่ยวกับความเป็นหญิงชายมักมีความหมายถึงความไม่เท่าเทียมระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย อำนาจถึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกอำนาจที่จะกระทำต่อ (power to) หมายถึงความสามารถของบุคคลที่ในการกระทำสิ่งต่าง ๆ การควบคุมชีวิตของตนเองและการใช้ทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับตนเอง ประเภทที่สองอำนาจเหนือกว่า (power over) หมายถึงการที่บุคคลนั้นสามารถบังคับบุคคลอื่นให้สามารถกระทำในสิ่งที่

ตนเองต้องการ เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนเองปรารถนาบุคคลนั้นสามารถบังคับให้บุคคลอื่นให้กระทำในสิ่งที่ไม่ต้องการหรือไม่เห็นด้วย และในบริบทของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่มีลักษณะเป็นปิตาธิปไตย คือสังคมให้ความสำคัญกับผู้ชาย ผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้ชายเป็นศูนย์กลางรวมอำนาจ และเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง ผู้ชายทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัวผู้หญิงเป็นเพศที่ด้อยกว่าทำหน้าที่ดูแลอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว การกระทำบทบาทหญิงชายในสังคมไทย ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากวิถีพุทธผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์ ที่แยกความสำคัญของผู้หญิงและผู้ชายไว้อย่างชัดเจน เช่น ลูกผู้ชายมีโอกาสบวช เพื่อทำหน้าที่สืบต่อพุทธศาสนาและเป็นการทดแทนบุญคุณของพ่อแม่ อันประเสริฐสุด ลูกสาวไม่มีโอกาสดังนั้นการดูแลงานบ้าน ปรนนิบัติคนในครอบครัวจึงหลายเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ผู้หญิงจึงถูกกำหนดให้เป็นผู้ที่อยู่ในบทบาทของการบริการและการอบรมเลี้ยงดูมากกว่าการเป็นผู้นำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่กำหนดความแตกต่างของความเป็นหญิงชายอย่างชัดเจน โดยดูจากบทบาทหญิงชายและเอกลักษณ์ความเป็นหญิงชาย (gender identity) ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ผู้ชายมีร่างกายที่แข็งแรงกว่า จึงถูกกำหนดบทบาทให้เป็นผู้นำ ผู้หญิงมีลักษณะที่อ่อนแอกว่าจึงควรที่จะเป็นผู้ตาม หากผู้หญิงและผู้ชายไม่มีคุณลักษณะหรือไม่สามารถกระทำบทบาทตามที่สังคมกำหนดไว้ได้จะถูกมองว่ามีความเบี่ยงเบน การกำหนดเช่นนี้มีพื้นฐานมาจากการมีทัศนคติตายตัวในเรื่องเพศ (sex stereotype) คือมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนที่เป็นผู้ชายและผู้หญิงต้องมีบทบาทและเอกลักษณ์ความเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงที่เหมือนกันหมดเมื่อเป็นเพศเดียวกันและแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเมื่อเป็นเพศต่างกัน อีกทั้ง สังคมไทยยังมีอคติทางเพศ (sex prejudice) ต่อผู้หญิง มักมองผู้หญิงในแง่ลบ และมีอคติต่อผู้หญิงทำให้ผู้หญิงถูกกำหนดสถานภาพและบทบาทที่ด้อยกว่าผู้ชาย การกำหนดเช่นนี้ถือเป็นการกีดกันหรือลำเอียง (gender inequality or bias) ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย (สุธีรา ทอมป์, 2540, น. 189)

สังคมไทยมองเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ว่า การสร้างสัมพันธ์ภาพและการมีเพศสัมพันธ์นั้นผู้ชายเป็นฝ่ายรุก ผู้หญิงเป็นฝ่ายรับ ต้องพร้อมที่จะมีเพศสัมพันธ์ทุกครั้งที่มีต้องการ “ภายใต้กรอบการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนที่กำหนดให้ผู้หญิงเป็นผู้ดูแลปรนนิบัติเอาใจสามี ผู้หญิงจึงไม่มีโอกาส และไม่มีอำนาจต่อรองในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย” (สุธีรา ทอมป์, 2540, น. 190)

การเป็นรองของผู้หญิงทำให้เกิดความเลื่อมล้ำ อคติ และการเอารัดเอาเปรียบทางเพศ ส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากวัฒนธรรมที่เป็นตัวหล่อหลอม และสืบทอดค่านิยมทางเพศ วัฒนธรรมที่มีส่วนทำให้บทบาท และสถานภาพทางเพศของผู้หญิงและผู้ชายไม่เท่าเทียมกัน ใน

วัฒนธรรมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงต้องเผชิญข้อจำกัดในเรื่องเพศสัมพันธ์ สำหรับผู้หญิงการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และการมีเพศสัมพันธ์กับชายอื่นที่ไม่ใช่คู่สมรสของตนเป็นสิ่งต้องห้าม เพราะเป็นบาปและเป็นสิ่งที่ถูกสังคมประณามว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี ในขณะที่ผู้ชายมีอิสระที่จะมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน โดยทั้งผู้ชายและผู้หญิงส่วนใหญ่มีความคิดเห็นพ้องกันว่าผู้หญิงต้องมีความบริสุทธิ์ ส่วนผู้ชายควรมีประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับผู้ชาย

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี

ความชอบธรรม: การกำกับเรื่องทางเพศของมนุษย์

ระบบความหมายเรื่องเพศทั้งในประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ และตัวตนในเรื่องเพศที่มีความปกติและชอบธรรม มักจะเป็นประเด็นที่ถูกนักคิดแนวสตรีนิยม (feminist) ตั้งคำถามกับความเป็นธรรมชาติของการจัดแบ่งประเภทผู้หญิง/ผู้ชาย (female/male) และความเป็นผู้หญิง/ความเป็นผู้ชาย (femininity/masculinity) และการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางเพศของคนในสังคม ด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดการสร้างคำว่า “เพศวิถี” เพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าการแสดงออกดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นตามแรงขับหรือสัญชาตญาณทางเพศเพียงอย่างเดียว แต่เป็นสิ่งที่ถูกควบคุมและกำกับอย่างใกล้ชิดจากสังคม อีกทั้งยังมีความหมายที่แตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับแต่ละบริบทของสังคม-วัฒนธรรม ทำให้เพศวิถี (Sexuality) นั้นจึงมีความหมายแตกต่างกันไปตามกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกัน และบริบทของสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ โดยทั่วไปเพศวิถีหมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกหรือกระทำต่อตนเองหรือบุคคลอื่นในเรื่องเพศ รวมถึงความสามารถในการกระตุ้นปลุกเร้าทางเพศและความพึงพอใจในการมีเพศสัมพันธ์ รวมทั้งทัศนคติที่มีต่อเรื่องเพศและความชอบหรือรสนิยมเรื่องเพศ ซึ่งถูกปลูกฝังและปรุงแต่งโดยความเป็นหญิงชาย ซึ่งในสังคมไทยผู้ชายถูกเลี้ยงดูมาให้มีสถานภาพและอำนาจทางเพศสูงกว่าผู้หญิง สิ่งเหล่านี้เห็นเด่นชัดในการแสดงออกเรื่องเพศ การต่อเรื่องเพศ ความรู้สึกรับผิดชอบหรือไม่รับผิดชอบต่อการกระทำทางเพศ การใช้หรือไม่ใช้วิธีการคุมกำเนิด รวมทั้งการป้องกันหรือไม่ป้องกันตนเองและคู่ของตนเองให้ปลอดภัยจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

เพศวิถีประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ความต้องการทางเพศ เป็นความต้องการที่มีมาตั้งแต่กำเนิด ถูกกระตุ้นด้วยฮอร์โมนเทสโทสเตอโรนและ

ประสบการณ์ทางเพศ 2) การตอบสนองทางเพศ คือ ความสามารถและการกระทำกิจกรรมทางเพศ ประกอบด้วยระยะต่าง ๆ ในการมีเพศสัมพันธ์ คือ ระยะความต้องการทางเพศ ระยะตื่นเต้น ระยะจุดสุดยอด และระยะพัก 3) เอกลักษณะทางเพศ เป็นการแสดงออกทางเพศตามเพศที่เป็น

Dixon Mueller (สุริพร กฤษเจริญ, 2547, น. 36-37) แบ่งองค์ประกอบของมิติเพศออกเป็น 4 ด้าน 1) คู่ร่วมเพศ ได้แก่ จำนวนของคู่ร่วมเพศ ทั้งในปัจจุบันและอดีต ช่วงเวลาและระยะเวลาที่อยู่กับคู่ร่วมเพศ บุคลิกภาพของคู่ร่วมเพศ ที่มาของคู่ร่วมเพศคือ ถูกเลือกมา หรือ หลอกหลวงมา การมีทางเลือกหรือถูกขู่บังคับ และจำนวนครั้งของการเปลี่ยนคู่ร่วมเพศ 2) พฤติกรรมทางเพศ ได้แก่ ธรรมชาติพฤติกรรมทางเพศ จำนวนครั้งของการมีเพศสัมพันธ์ การมีทางเลือกหรือถูกขู่บังคับ 3) ความหมายของการมีเพศสัมพันธ์ ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันหรือต่างเพศ ความหมายของการปฏิบัติกิจกรรมทางเพศ 4) แรงขับทางเพศ และความสนุกเพลิดเพลิน ได้แก่ แรงขับทางเพศตามเงื่อนไขของสังคม และการรับรู้ความพึงพอใจในการมีเพศสัมพันธ์

เพศวิถี (sexuality) นั้น มีความเกี่ยวข้องกับวิถีตามเพศ (gender) เป็นอย่างยิ่ง ความเป็นหญิงชายเป็นปัจจัยกำหนดเพศวิถี ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม แต่สังคมไทยเป็นสังคมที่มีทัศนคติตายตัวเรื่องเพศ ที่ทำให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบ สังคมมองว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ และต้องพึ่งพาผู้อื่น สังคมให้คุณค่ากับผู้หญิงที่รักนวลสงวนตัว ไม่มีประสบการณ์ และไม่สนใจเรื่องเพศ ในขณะที่สังคมยอมให้ผู้ชายมีความรู้เรื่องเพศมีประสบการณ์ทางเพศก่อน และมากกว่าผู้หญิง โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องเสียชื่อเสียงหรือเป็นตราบาป สังคมให้คุณค่าว่าผู้ชายเป็นเพศที่มีอำนาจ มีความแข็งแรง มีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นเพศที่มีความต้องการทางเพศมาก สามารถแยกแยะการมีเพศสัมพันธ์ออกจากความรักได้ เป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องเพศ เป็นผู้กระทำ เป็นฝ่ายเริ่มต้น และกำหนดการมีเพศสัมพันธ์

ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในเรื่องเพศ ก่อให้เกิดมายาคติในเรื่องเพศมากมาย เช่น ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายทำให้ผู้หญิงพึงพอใจ ความต้องการทางเพศของผู้ชายต้องได้รับการตอบสนองก่อนผู้หญิง ผู้ชายต้องเป็นฝ่ายเริ่มต้นการมีเพศสัมพันธ์ ผู้หญิงที่เป็นฝ่ายเริ่มการมีเพศสัมพันธ์ก่อนเป็นผู้หญิงไม่ดี ผู้หญิงมีเพศสัมพันธ์เพื่อต้องการมีลูกเท่านั้น ค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมเหล่านี้ ถูกถ่ายทอดผ่านเด็กผู้หญิงและผู้ชายมายาวนาน วัยรุ่นผู้หญิงและวัยรุ่นผู้ชายจึงมีทัศนคติทางเพศที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นหญิงชายเป็นตัวกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงและผู้ชาย สังคมส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้ผู้ชายมีอิสรภาพทางเพศสัมพันธ์ พฤติกรรมทาง

เพศของผู้ชายนอกจากจะทำให้ผู้ชายมีความเสี่ยงต่อภาวะสุขภาพการเจริญพันธุ์ของตนเองแล้วยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพการเจริญพันธุ์ของผู้หญิงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ทางเพศส่วนใหญ่จะถูกมองว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นระหว่างเพศ และเป็นความสัมพันธ์ภายใต้สถาบันการแต่งงาน ด้วยเหตุนี้กลุ่มนักคิดแนวสตรีนิยมต่างพยายามเปิดเผยให้เห็นถึงกลไกทางอำนาจของอุดมการณ์ทางเพศ ที่มองว่าความสัมพันธ์ต่างเพศเป็นความสัมพันธ์หลัก (Heterosexist) ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ตัวตนทางเพศ (Sexual Identities) และให้คุณค่าของตัวตนทางเพศที่ไม่เท่าเทียมกันภายใต้โครงสร้างความสูงต่ำของความเป็นคน (Hierarchy of being) ภายใต้โครงสร้างการจัดประเภททางสังคม นักคิดแนวสตรีนิยมได้พยายามที่จะแยกเพศออกจากเพศสภาพ เพื่อชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าความเป็นหญิงและความเป็นชายนั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา เพศสภาพหรือการแสดงออกถึงความเป็นหญิง ความเป็นชายของคนในสังคม ไม่ได้เป็นผลผลิตจากเพศในเชิงชีววิทยา หากแต่เป็นผลจากสังคมและวัฒนธรรมเป็นสำคัญ โดยในแต่ละสังคมจะมีการสร้างกรอบเพศสภาพที่จะบอกให้คนในสังคมนั้นรับรู้ว่าจะเกิดมาเป็นเพศหนึ่ง ๆ แล้วเราต้องมีพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับเพศสภาพที่ถูกกำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางรูปลักษณะพฤติกรรมทางสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในระบบครอบครัว ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย พ่อ แม่ และลูก ความคาดหวังในพฤติกรรมทางเพศสภาพที่เหมาะสมนี้จะแบ่งแยกผู้หญิงให้แตกต่างโดยสิ้นเชิง เพศสภาพที่กลายมาเป็นพื้นฐานในการจัดรูปแบบของสังคม ซึ่งหากใครทำทายหรือก้าวข้ามเส้นแบ่งระหว่างเพศสภาพที่เหมาะสมกับเพศที่ตนเองถือครองอยู่ ก็จะถูกตีตราและได้รับการตำหนิจากสังคมว่ามีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนหรือผิดธรรมชาติ

การปฏิเสธอิทธิพลเรื่องสัญชาติญาณหรือแรงขับทางเพศ แต่เน้นความสำคัญของบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ ภายใต้กรอบแนวคิดนี้ เกิดทฤษฎีบทกำหนดทางเพศ (theory of sexual scripting) สำหรับวิเคราะห์เพศวิถีในแง่มุมทางวัฒนธรรม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจก และสภาวะจิต ทฤษฎีบทกำหนดมีสมมุติฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) วัฒนธรรมกำหนดความหมายของเพศสรีระ เช่น รูปแบบที่เหมาะสมในการประพฤติปฏิบัติเรื่องเพศ 2) ความแตกต่างทางเพศในระดับกิจกรรม และภาวะจิตในวัยเด็ก เป็นตัวกำหนดเพศวิถีในวัยผู้ใหญ่ 3) ปัจเจกมีการเรียนรู้พฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของตนตลอดช่วงชีวิตผ่านการซึมซับทางวัฒนธรรม 4) แม้ว่าวัฒนธรรมจะกำหนดแบบแผนพฤติกรรมทางเพศ แต่เมื่ออายุมากขึ้น ปัจเจกจะปรับตัวไปตามสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป บทกำหนดในการประพฤติทางเพศนี้หมายรวมถึง เช่น การเลือกคู่ครอง เวลาและสถานที่ที่มีกิจกรรมทางเพศ และสิ่งที่ควร

ปฏิบัติในเรื่องเพศ รวมทั้งเหตุผลในการกระทำในเรื่องเพศ (พจน์ ไชยสวัสดิ์, 2547, น. 113-114)

พฤติกรรมทางเพศที่มนุษย์แสดงออกมาในสังคมจึงมิได้มีลักษณะที่เกิดจากแรงขับทางเพศที่เป็นไปตามกลไกธรรมชาติ แต่มนุษย์ถูกทำให้มีความดัดจริตในเรื่องเพศ ผ่านการควบคุมโดยการสร้างความเขินอายในเรื่องเพศ และเรื่องเพศจึงกลายเป็นกิจกรรมที่ถูกกำกับพื้นที่อยู่ในฉากหลัง และเรื่องเพศถูกเลือกให้นำเสนอตัวตนในเรื่องเพศเฉพาะบางประเด็น และเฉพาะกลุ่ม เช่น ผู้ชายมาสามารถโอ้อวดว่าตนเองมีคู่นอนหลายคน แต่ผู้หญิงหากมีผู้อื่นรู้ว่ามีคู่นอนหลายคนจะถูกจัดแยกประเภทให้อยู่ในกลุ่มที่เป็นปัญหาและมีพฤติกรรมที่ส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของสังคม ด้วยเหตุนี้เองการควบคุมเรื่องเพศจึงกลายเป็นความชอบธรรมที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถูกควบคุมให้อยู่ในกรอบพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้

Catherine A. MacKinnon หนึ่งในนักคิดแนวสตรีนิยม อธิบายระบบความหมายเรื่องเพศปะปนผสมผสานกับการก่อกำเนิดและการตอกย้ำของอัตลักษณ์ในเรื่องเพศสภาพของระบบความหมายเรื่องเพศเป็นพลวัตของการควบคุมพฤติกรรมในแง่ที่ความต้องการและการครอบงำของผู้ชายถูกทำให้เป็นเรื่องเชิงสังวาส ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเรื่องเพศในระบบความหมายแบบนี้มุ่งจะสนองความต้องการของผู้ชายและควบคุมพฤติกรรมของผู้หญิง ดังนั้นระบบความหมายเช่นนี้จึงช่วยรักษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของปิตาธิปไตยให้ดำรงอยู่ แนวคิดนี้ได้สะท้อนให้เห็นการปฏิเสธว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องธรรมชาติ แต่เป็นเรื่องของการสร้างความหมาย และกฎเกณฑ์ของปิตาธิปไตย เพื่อผลประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ชาย ระบบความหมายเรื่องเพศเช่นนี้ทำให้คนถูกจับวางลงในความสัมพันธ์ การแต่งงาน และชีวิตครอบครัวที่เชื่อมโยงอยู่กับการแบ่งงานและบทบาทตามเพศสภาพ

ระบบความหมายเรื่องเพศที่มีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิงเป็นศูนย์กลางและเชื่อมโยงเรื่องเพศเข้ากับการสืบพันธุ์และสถาบันการแต่งงานได้สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่อยู่นอกเหนือกรอบดังกล่าว มักจะถูกผลักไปอยู่ที่ชายขอบหรือถูกทำให้เป็นเรื่องผิดธรรมชาติ ผิดปกติ ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิงไม่เป็นเพียงรสนิยมส่วนตัวตามธรรมชาติของคน แต่เป็นผลผลิตทางสังคมที่มีรากฐานมาจากระบบชายเป็นใหญ่ และเป็นไปเพื่อรักษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายเป็นใหญ่ของปิตาธิปไตยไว้ด้วย ความสัมพันธ์ทางเพศภาคบังคับ (compulsory heterosexuality) เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของระบบปิตาธิปไตย ในการควบคุมผู้หญิงให้อยู่ในร่องรอยตามมาตรฐานระบบผู้ชายเป็นใหญ่ ด้วยการผลักดันให้ผู้หญิงเข้าสู่สถาบันการแต่งงานและการเป็นแม่ และจะต้องเชื่อมโยงตนเองเข้ากับผู้ชาย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นความเจ้าของเนื้อตัวร่างกายและการควบคุมเพศสภาวะและการสืบพันธุ์ของผู้หญิง สถาบันครอบครัวจึง

เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่สำคัญและถูกทำให้กลายเป็นศูนย์กลางของชีวิตผู้หญิง แต่ทั้งนี้รูปแบบของความสัมพันธ์ภายในครอบครัวก็มีความแตกต่างกันไปในแต่ละชนชั้น ช่วงเวลาและวัฒนธรรม คนโดยทั่วไปมักจะว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ อันเป็นผลมาจากปัจจัยทางชีวภาพเป็นตัวกำหนด (Biological determinism) ซึ่งกลุ่ม Essentialism ได้เสนอมุมมองที่เกี่ยวกับเพศไว้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม ซึ่งแนวคิดนี้ถูกเรียกว่า แนวทางการสร้างสังคม (Social Construction) เป็นแนวคิดที่มองว่า ความหมายเรื่องเพศเป็นเรื่องของการสร้างสังคม (Social Construction) หมายความว่า ตัวตน การกระทำ ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องเพศของคนแต่ละคนนั้นมิได้เกิดจากปัจจัยทางชีวภาพอย่างเดียว หากเป็นผลผลิตจากพลังทางสังคมและประวัติศาสตร์ ระบบความหมายเรื่องเพศได้รับการสรรสร้างและนิยามความหมายจากวัฒนธรรมที่แวดล้อมคนที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ที่กำหนดว่าการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ถูกต้องรับได้เป็นไปได้และเป็นธรรมชาติ (Richardson, 1997, p. 78)

Gayle S. Rubin (1993, p. 11) มองว่าเรื่องทางเพศนั้นไม่ใช่เรื่องที่เป็นธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เกี่ยวพันกับระบบความหมายทางเพศที่มนุษย์สร้างขึ้น เรื่องเพศเป็นเรื่องพิเศษอย่างยิ่งในสังคม เพศเป็นสิ่งที่ต้องห้าม (Taboo) สำคัญในหลายสังคม โดยเฉพาะในสังคมตะวันตกแล้ว เรื่องเพศถูกเชื่อมโยงกับความอันตราย การทำลายล้าง และอำนาจด้านมืด เพศเปรียบเสมือนบาปอันชั่วร้ายมันเป็นของกิเลส ตัณหาราคะที่จะชักนำปัจเจกชน รวมถึงสังคมโดยรวมไปสู่ความล่มสลาย ทำให้เรื่องเพศที่ดูเหมือนเป็นเรื่องส่วนตัวและเป็นเรื่องที่เป็นธรรมชาติกลายเป็นประเด็นที่ได้รับการจับจ้องอย่างใกล้ชิดจากทั้งสังคม รัฐ และเพื่อทำให้คนในสังคมคมมีกรอบยึดถือและปฏิบัติตนในเรื่องเพศให้เป็นไปตามเป้าปรารถนาของสังคม

นอกจากนี้ Gayle S. Rubin (1993, p. 9) มองว่าเรื่องเพศเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งในการควบคุมคนในสังคม และมองว่าลักษณะสำคัญที่ปรากฏในความคิดเรื่องเพศของสังคมตะวันตกที่เป็นฐานของการกดขี่เรื่องเพศ คือการมองเรื่องเพศในแง่ลบ (Sex Negativity) ซึ่งเชื่อว่าเรื่องเพศเป็นสิ่งสกปรก อันตราย และมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องสาร์ตละนิยม (Essentialism) เรื่องเพศเป็นเรื่องสถิต ไม่เปลี่ยนแปลง และเป็นธรรมชาติ

ในแต่ละสังคมจะมีการจัดลำดับชั้นในเรื่องรูปแบบพฤติกรรมทางเพศ (Sexual Stratification) ที่สังคมยึดถือเป็นมาตรฐานของระบบความหมายเรื่องเพศที่แตกต่างกันไป และผันแปรไปตามโครงสร้างและระบบความหมายของแต่ละสังคม และได้สร้างชุดของความหมายทางเพศที่สังคมเห็นว่าเป็นความสัมพันธ์ทางเพศที่ปกติและเป็นธรรมชาติเป็นตัวบ่งบอกถึงรูปแบบของ

ความสัมพันธ์ที่คนในสังคมควรจะทำเพื่อเป็นกรอบในการแบ่งแยกวิถีทางเพศที่ดี (Good sex) ออกจากวิถีทางเพศที่เลว โดยหากรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเพศของคนในสังคมไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางเพศของสังคมก็จะถูกตำหนิและลงโทษ

รูปแบบของรักต่างเพศ (Heterosexuality) กลายเป็นรูปแบบหลักของความสัมพันธ์ที่คนทั้งสังคมควรปฏิบัติตาม เป็นความสัมพันธ์อันชอบธรรม โดยรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเพศจะถูกจำกัดอยู่ที่ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างหญิงชายในสถาบันแต่งงาน อยู่กินแบบผัวเดียวเมียเดียว ไม่มีเพศสัมพันธ์เพื่อการค้า และเพศสัมพันธ์เพื่อการดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ ในขณะที่รูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศที่อยู่นอกเหนือกรอบดังกล่าวที่ไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างหญิงชายและเป็นไปเพื่อการสืบพันธุ์ ถือเป็นสิ่งที่ผิดปกติ เบี่ยงเบน ผิดศีลธรรม เป็นสิ่งที่อันตรายและนำไปสู่การทำลายระบบระเบียบของสังคมลงได้

Diane Richardson (1997, p. 317) ได้ให้คำนิยามรักต่างเพศ (Heterosexuality) เป็นสิ่งที่ถูกทำให้เป็นสถาบันที่สร้างรูปแบบเฉพาะของวัตรปฏิบัติและความสัมพันธ์ รวมถึงโครงสร้างครอบครัวและอัตลักษณ์ต่างเพศได้รับการประกอบสร้างให้เป็นรูปแบบของการจัดประเภทที่สอดคล้อง เป็นธรรมชาติ ไม่เปลี่ยนแปลง และมีลักษณะที่เป็นสากลมีความเป็นเอกภาพ

สตรีนิยมแนวสุดขั้ว (Radical feminisms) พยายามชี้ให้เห็นกลไกการกดขี่ของความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศในฐานะระบบสำคัญที่ควบคุมกีดกันตัวตนของผู้หญิงอย่างสำคัญ และระบบดังกล่าวถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของเพศสภาพที่ผู้หญิงอยู่ในฐานะที่ต่ำต้อยกว่าผู้ชาย อยู่ในฐานะของผู้ที่ถูกบังคับให้ปฏิบัติตามความต้องการ ความพึงพอใจของผู้ชาย เพศสภาพของผู้หญิงเป็นไปเพื่อสร้างความสะดวกสบายให้กับผู้ชายทั้งในทางร่างกายและจิตใจ ระบบความหมายเรื่องเพศของผู้หญิง จะต้องนำไปสู่การสร้างความสุขทางเพศให้กับผู้ชายตลอดเวลารวมถึงความเป็นผู้หญิงก็ถูกทำให้มีคุณค่าที่ต่ำกว่าความเป็นชาย ตัวตนของผู้หญิงถูกควบคุม ให้ความหมาย และถูกใช้ประโยชน์เพื่อระบบชายเป็นใหญ่ผ่านสถาบันในพื้นที่ส่วนตัวต่าง ๆ เช่น ครอบครัว ความเป็นแม่ ซึ่งหากผู้หญิงคนใดไม่ยอมตามมาตรฐานออกนอกกรอบนอกทาง ก็อาจจะตกเป็นเหยื่อของความโหดร้าย ต่าง ๆ เช่นการข่มขืน การสร้างกรอบมาตรฐานหวงดี/หญิงเลวขึ้นไว้ประณามและทำให้ผู้หญิงรู้สึกผิดเมื่อออกนอกกรอบของตนเอง และถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ต่างเพศนั้นจะถูกวิเคราะห์ว่าเป็นสถาบันพื้นฐานอย่างหนึ่งที่เข้ามาจัดระเบียบของคนในสังคมและการเมืองรวมถึงการเข้าใจตนเองของคนในสังคมและการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมของคนในสังคมทุก ๆ อนุของชีวิตประจำวัน หากแต่ความสัมพันธ์ต่างเพศกลับไม่ถูกว่าเป็นปัญหาในฐานะสถาบันทางการเมือง รวมถึงได้รับการยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมชาติอย่างที่สุดความสัมพันธ์ต่างเพศจึงมิใช่เป็นเรื่องของรสนิยมส่วนบุคคล (Individual preference) หรือ

เป็นเรื่องของธรรมชาติที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในฐานะสถาบันทางการเมือง อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างและรักษาโครงสร้างระบบผู้ชายเป็นใหญ่

Andrienne Rich (1993, p. 234) เสนอมองมุมเรื่องความสัมพันธ์ต่างเพศในฐานะของสถาบันทางการเมืองที่สร้างขึ้นมาจากอำนาจของผู้หญิง และเป็นหลักประกันสถาบันของระบบผู้ชายเป็นใหญ่ และความสัมพันธ์ต่างเพศเป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติ เป็นทางเลือก หรือเป็นธรรมเนียมที่ผู้หญิงสามารถที่จะเลือกได้อย่างเสรีดังที่เชื่อกันแต่สิ่งดังกล่าว Andrienne กลับมองว่าเป็นความสัมพันธ์ต่างเพศภาคบังคับ (Compulsory Heterosexuality) ด้วยเหตุนี้เองการที่จะทำ ให้ผู้หญิงจ่ายอมต่อสภาพภาพของความสัมพันธ์ดังกล่าวได้โดยุษฎี ระบบชายเป็นใหญ่จึงต้องสร้างมายาคติ (Myth) ต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อสร้างความชอบธรรมในการกระทำของตนเช่นข้ออ้างในเรื่องแรงขับทางเพศของผู้ชาย สังคมจึงจำเป็นต้องสร้างสถาบันความสัมพันธ์ต่างเพศภาคบังคับ เพื่อลดล้างความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นอันได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงด้วยกันออกจากวัฒนธรรมทั้งในงานศิลปะ วรรณกรรม รวมถึงการจัดประเภทของความสัมพันธ์ประเภทนี้ว่าวิปริต ผิดธรรมชาติ เพื่อกันผู้หญิงออกความสัมพันธ์ดังกล่าวและพยายามสร้างอุดมการณ์ที่ดีของความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย และสถาบันการแต่งงาน

นอกจากนี้ Michel Foucault ได้อธิบายไว้ในประวัติศาสตร์เรื่องเพศ (The history of sexuality) ไว้ว่า สาเหตุที่เพศถูกตั้งเข้ามาเป็นประเด็นหลักในการถูกควบคุมและได้รับการจับจ้องจากสังคมโดยรวมอย่างใกล้ชิด เรื่องเพศถูกตั้งเข้ามาเป็นประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยวัฒนธรรมตะวันตกได้คิดข้ออ้างใหม่คือปัญหาประชากรเรื่องเพศถูกเชื่อมโยงเข้ากับประเด็นเหล่านี้อย่างชอบธรรม ในฐานะปัญหาประชากรมีผลกระทบสำคัญทางการเมือง สังคม และการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ หัวใจของปัญหาประชากรก็คือเรื่องเพศ รัฐจึงจำเป็นต้องยื่นมือเข้ามาควบคุม ดูแล และสังเกตการณ์อย่างมากเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของประชากรแต่ละคน ภายรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอัตราการเกิด วัยแต่งงาน การมีบุตรทั้งที่ถูกกฎหมายและบุตรนอกสมรส อันเป็นเหตุที่ทำให้พฤติกรรมทางเพศกลายเป็นสิ่งที่ต้องตีแผ่ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ โดยเหตุผลที่ว่าเพื่อประโยชน์สูงสุดของรัฐในแง่ความมั่นคง และอำนาจเหนือรัฐอื่น

เรื่องเพศกลายเป็นสิ่งที่ต้องถูกจับตามอง และมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศรูปแบบต่าง ๆ ทั้งแง่มุมรายละเอียดและผลกระทบของมันในแง่ชีววิทยา และเศรษฐศาสตร์ การกระทำดังกล่าวของรัฐ ทำให้บทบาทเรื่องเพศหรือพฤติกรรมทางเพศของบุคคลก้าวพ้นสภาวะของการเป็นเครื่องมือ ไปสู่บทบาทใหม่ในฐานะพฤติกรรมทางการเมืองและเศรษฐกิจรูปแบบหนึ่ง เรื่องเพศจึงถูกปลุกฝังเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์โดยไม่รู้ตัว บรรทัดฐานเรื่องเพศกลายเป็นบริบทอย่างหนึ่งที่คนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับมัน มากกว่าที่จะเป็นแต่องค์ประกอบ

ด้านหนึ่งของชีวิตมนุษย์เท่านั้น โดยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 นักประชากรศาสตร์และนักบริหารต่างเริ่มศึกษาวิจัยด้านประชากรศาสตร์ ซึ่ง Foucault เรียกว่า anatomy-politics หรือการเมืองเรื่องร่างกาย และ biopolitics หรือการวางแผนประชากรโดยใช้ข้อมูลด้านสุขภาพ และต่อมากมีการจัดตั้งสถาบันทางการแพทย์ขึ้นอย่างเป็นทางการตามทัศนะของ Foucault ศาสตร์เหล่านี้แท้จริงแล้วก็ทำหน้าที่ไม่ผิดไปจากกลไกหรือเครื่องมือที่แนบเนียนอย่างหนึ่งในการใช้อำนาจของรัฐเพื่อควบคุมพลเมืองทุกคนในสังคม วิธีการเช่นนี้ทำให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์สารภาพ (the confessing animal) ภายใต้การควบคุมซักไซของอำนาจรัฐผ่านปฏิบัติการของศาสตร์ดังกล่าวในฐานะของกลไกแห่งการกำกับควบคุม โดยผ่านกระบวนการทำให้มนุษย์เป็นสัตว์สารภาพ โดยอาศัยเทคนิคความจริง

การค้นคว้าหาความจริงเรื่องเพศอาศัยกรรมวิธีหลัก 2 ประเภทคือ ประเภทแรกเรียกว่า erotic art ซึ่งพัฒนาขึ้นมาโดยสังคมตะวันออก ซึ่งการที่บุคคลจะได้เข้าถึงความจริงเรื่องเพศได้ก็จากความเปลือยเปลือย หรือความสุขที่ได้รับการมีเพศสัมพันธ์ เพราะเหตุที่ว่าเป็นปฏิบัติการแบบหนึ่งที่บุคคลสามารถสะสมได้ไม่ต่างจากประสบการณ์เรื่องอื่น ๆ ความเปลือยเปลือยจากเพศนี้สัมพันธ์แต่กับเฉพาะบุคคลเป็นอิสระ ไม่อยู่ในข้อห้ามหรือแนวคิดเรื่องประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น ความรู้ที่เกิดจากความสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าวผู้พบจะต้องเก็บเป็นความลับ ไม่ใช่เพราะว่าเป็นสิ่งที่สังคมประณาม แต่มีความเชื่อว่าหากทำการเปิดเผยจะทำให้ประสิทธิผลและคุณค่าของมันลดลง

ประเภทที่ 2 พัฒนาขึ้นจากในวัฒนธรรมตะวันตกสมัยใหม่เรียกว่า scientia sexuality หรือกรรมวิธีในการเปิดเผยความจริงเรื่องเพศ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของอำนาจกับความรู้ที่มีเป้าหมายอยู่ที่การนำ personalized control ซึ่งวัฒนธรรมตะวันตกได้อาศัยวิธีการที่ใช้ตั้งแต่มุคกลางคือ การสารภาพ เป็นเครื่องมือในการค้นหาความจริง ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการเปิดเผยการกระทำและความคิดของตนเองต่อผู้อื่น การสารภาพ กลายมาเป็นพิธีกรรม หรือกรรมวิธีที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในหาค้นหาความจริงจากปัจเจกบุคคล

Foucault ได้ตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับเรื่องการกดบังคับเพศ (Repressive hypothesis) ไว้ว่าเคยมีการกีดกัน การปฏิเสธหรือการห้าม (censorship) เรื่องเพศอยู่จริงหรือไม่ ก่อนที่ยุคชนชั้นกลางจะถือกำเนิด เรื่องเพศเคยเป็นสิ่งที่เคยเปิดเผยและแสดงพฤติกรรมทางเพศได้อย่างอิสระ โดยในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 เรื่องเพศสามารถแสดงออกได้อย่างโจ่งแจ้ง การเปิดเผยสรีระร่างกายนั้นเป็นเรื่องสามัญธรรมดา แต่หลังจากกำเนิดของชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เรื่องเพศกลับกลายเป็นเรื่องที่ถูกจำกัดอยู่ในครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างคู่สามีภรรยา มนุษย์ในสังคมต้องสำรวจมรยาในเรื่องเพศ ชายหญิงที่ไม่ใช่สามีภรรยา

ห้ามถูกเนื้อต้องตัว ในแง่คำพูดเรื่องเพศกลายเป็นสิ่งที่ต้องห้ามที่ไม่มีใครยอมพูดถึง เรื่องเพศก็หายสาบสูญไปจากโลก และกลายเป็นเรื่องลึกลับ แต่ในทางตรงกันข้ามกลับพบว่ามีความทศวรรษที่เกี่ยวกับเรื่องเพศถูกผลิต ออกมาอย่างต่อเนื่อง แต่ทั้งนี้ภาษาที่จะนำมาถ่ายทอดเรื่องเพศจะต้องได้รับการขัดเกลาทางภาษาอย่างดีที่สุด และหลังจากที่ปัญหาประชากรถูกนำเข้ามาใช้โดยรัฐ ในการกำกับดูแลและควบคุมพฤติกรรมทางเพศของพลเมือง เรื่องเพศถูกดึง เข้าสู่ความเป็นวาทกรรมที่มีหลักเหตุผล (rationality) ร่องรับมากขึ้น จากเดิมเรื่องเพศตกอยู่ภายใต้วาทกรรมทางศีลธรรม (morality) ในยุคนั้นเรื่องเพศจึงไม่ได้เป็นแค่สิ่งที่ถูกตัดสินอีกต่อไป หากแต่ยังเป็นสิ่งที่ถูกรัฐเข้ามาบริหารจัดการอย่างเป็นระบบระเบียบผ่านวาทกรรมสาธารณะรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เรื่องเพศกลายมาเป็นบริบทแห่งการใช้ชีวิต

การจัดการเกี่ยวกับเรื่องเพศ (administering sex) ที่มีอยู่ในสังคมในเวลานั้นวาทกรรมเรื่องเพศเป็นสิ่งที่กระจัดกระจาย แต่ปรากฏในทุกหนทุกแห่งไม่ว่าในวิชาประชากรศึกษา ชีววิทยา แพทย์ศาสตร์ จิตเวช จิตวิทยา จริยธรรม ครุศาสตร์ และการวิจารณ์การเมือง โดยอยู่บนข้ออ้างของรัฐ ที่ว่าพฤติกรรมทางเพศของปัจเจกบุคคลทุกคนมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับแนวคิดเรื่องการบริหารประชากร ทำให้ความประพฤติทางเพศของมนุษย์ทุกคนกลายมาเป็นประเด็นปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม วาทกรรมทางเพศถูกทำให้เป็นสถาบัน (institutionalized) และสถาบันดังกล่าวได้กำหนดอำนาจอันชอบธรรมให้กับรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างเพศหญิงและเพศชายที่ถูกผูกพันเข้ากับการแต่งงาน หากคนในสังคมใดมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนออกไปก็ถือว่ามีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ทำให้สังคมในภาพรวมขาดความสงบสุข

ด้วยเหตุนี้เอง หากมีพฤติกรรมทางเพศใดไม่ได้เป็นไปเพื่อเป้าหมายในการสืบพันธุ์ หรือการหาความสุขทางเพศชั่วคราว ตลอดจนความเบี่ยงเบนทางเพศเล็ก ๆ ที่ไม่มีพิษภัย ล้วนถูกนำไปสัมพันธ์กับความเจ็บป่วยทางจิต สิ่งที่ถูกและผิด ถูกแบ่งแยกออกจากกันอย่างชัดเจน โดยบรรทัดฐานทางสังคมและศีลธรรมที่ทรงอิทธิพลในช่วงเวลานั้น กล่าวคือกฎหมายที่ยอมรับเฉพาะเพศสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาที่ถูกผูกพันเข้าด้วยกันด้วยพันธะการแต่งงาน

การมุ่งให้ความสำคัญเฉพาะความสัมพันธ์ทางเพศที่รับรองโดยการแต่งงาน (heterosexual monogamy) และยกระดับให้กลายเป็นบรรทัดฐานทางเพศ และธรรมชาติที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม ทำให้ดูเหมือนว่าเรื่องเพศในชีวิตสมรสเป็นสิ่งที่ละไว้ในฐานที่เข้าใจ และส่งผลให้พฤติกรรมทางเพศที่ถูกมองว่าผิดธรรมชาติและผิดกฎหมาย กลายเป็นเป้าหมายของการตีแผ่และเปิดโปง โดยวิธีการสารภาพ ดังนั้นเด็กที่ยุ่งเรื่องเพศตั้งแต่อายุน้อย ๆ ผู้ที่จิตใจเบี่ยงเบนทางเพศ ฯลฯ จึงถูกประณามจากสังคม แต่ในขณะเดียวกันสังคมก็อยากรู้เรื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ ร่างกาย

และเรื่องเพศนั้นไม่เคยเป็นอิสระจากการถูกกระทำ (subject) ไม่ว่าจะเป็นการถูกตัดสินด้วยหลักศีลธรรม หรือถูกบริหารจัดการด้วยหลักอรรถประโยชน์และเหตุผล และดูเหมือนว่าร่างกายที่แท้และเรื่องเพศที่แท่นั้นเป็นสิ่งที่ลึกลับซับซ้อน มนุษย์ไม่เคยมีร่างกายหรือเรื่องเพศในฐานะที่เป็นร่างกายและเรื่องเพศในตัวของตัวเอง เพราะสิ่งที่มนุษย์มีนั้นเป็นเพียงวาทกรรมเกี่ยวกับร่างกายและเรื่องเพศ อีกทั้งเพศวิถีถูกทำให้มีนัยยะทางการเมือง และเมื่อมองเรื่องเพศผ่านมุมมองการเมืองเรื่องเพศวิถีจะเห็นได้ว่าเพศวิถีเป็นเรื่องที่อยู่ในความไม่เท่าเทียมทางเพศที่สังคมได้จัดลำดับช่วงชั้นให้ชายอยู่เหนือหญิง สิ่งเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้เพราะเพศวิชานั้นเป็นเพียงสิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคมที่เกิดจากอำนาจของผู้ชาย สร้างโดยผู้ชายแต่บังคับกับผู้หญิงและใช้อำนาจบัญญัติความหมายเพศสภาพขึ้น ด้วยเหตุนี้เองการทำความเข้าใจความเป็นหญิงความเป็นชายในเรื่องเพศวิถีจึงพิจารณาได้จากการครอบงำของชายที่มีต่อหญิง (sexual of dominance) และการพยายามทำให้หญิงสยบยอมต่ออำนาจ (sexual of submission) ในขอบข่ายเรื่องเพศวิถีของชายที่จริงแล้วคือการพยายามที่จะทำให้ผู้หญิงกลายเป็นวัตถุทางเพศ (sexual objectification of women) และเป็นความพยายามที่จะใช้ความรุนแรงต่อตัวตนของผู้หญิง บทบาทของผู้ชายในเรื่องเพศจึงเป็นศูนย์กลางของการแสดงความก้าวร้าวที่บุกรุกหรือละเมิดต่อสิ่งที่มีอำนาจน้อยกว่า การแสดงออกถึงการครอบงำของชายพบได้ในการกระตุ้นทางเพศและในเพศของผู้ชายเอง เพศวิถีในแนวทางของสตรีนิยมจะไม่แยกพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันของอารมณ์ ความรู้สึกหรือพฤติกรรมให้ออกจากกัน การครอบงำด้านกามอารมณ์ถือว่าเป็นข้อบังคับของความเป็นชายที่ต้องมี การสยบยอมต่อกามอารมณ์ถูกนิยามต่อความเป็นหญิง สถานภาพของความเป็นหญิงที่สังคมกำหนดจึงเป็นได้เพียงแค่พลเมืองชั้นสอง การบังคับควบคุมและการฝืนใจเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเกิดกับผู้หญิง การถูกทำให้เป็นได้แค่ทาสที่ลดทอนความเป็นตัวตนออกและถูกนำเสนอว่าทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่สวยงาม เป็นการบังคับที่ไร้การโต้ตอบ ผู้ที่มีอำนาจในสังคมโดยเฉพาะสังคมที่อยู่ภายใต้ระบบแนวคิดปีศาจปไตยจึงพยายามควบคุมผู้หญิงผ่านการสร้างกรอบอุดมการณ์เรื่องเพศ ซึ่งคำว่า “อุดมการณ์” มักถูกสร้างภาพให้เป็นเสมือนสิ่งของคนในสังคมควรมีและควรที่จะเป็น ซึ่งอุดมการณ์ที่สังคมที่มีอิทธิพลต่อคนในสังคมในระบบชายเป็นใหญ่ได้แก่อุดมการณ์เรื่องเพศที่ถูกผลิตขึ้นในสังคมวิคตอเรียน (Victorian)

อุดมการณ์เรื่องเพศที่ผลิตขึ้นในสังคมวิคตอเรียน (Victorian) และลัทธิพิริแดนท์ (Puritanism) ในศตวรรษที่ 19 มองเรื่องเพศในแง่ลบ เพศเป็นสิ่งสกปรก มีบทลงโทษผู้ที่ทำผิดต่อความประพฤติทางเพศ ทั้งนี้ยังได้ก่อร่างและสร้างความหมายของปริณทณของคำว่า เพศสัมพันธ์ที่ไม่ใช่ภรรยาจะถือเป็นสิ่งที่ผิด ยิ่งกว่านั้นการมีเพศสัมพันธ์ก็ต้องมีกฎเกณฑ์เพื่อที่จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่ผิด เช่นเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน

รักร่วมเพศ การสำเร็จความใคร่ ฯลฯ เมื่อมองในสายตาของ มาร์กซ์¹ อุดมการณ์เรื่องเพศถูกถ่ายทอดจากสังคมชั้นสูงสู่ชนชั้นกลางหรือสังคมกระฎุมพี (bourgeois) ชุ่ชนชั้นแรงงานและแพร่ไปทั่วโลก รวมถึงสังคมไทยก็ได้รับแนวคิดดังกล่าวมาเช่นกันในสมัยรัตนโกสินทร์ (กำจร หลุยยะพงศ์, 2544, น. 152)

อุดมการณ์เรื่องเพศจึงมีความสัมพันธ์และอยู่ภายใต้อุดมการณ์พ่อเป็นใหญ่ (patriarchy) ทำให้มุมมองเรื่องเพศนั้นถูกประกอบสร้างภายใต้มุมมองของผู้ชาย (male gaze) ผู้หญิงจึงถูกทำให้กลายเป็นเหยื่ออันโหดร้ายที่ถูกประณามว่ามีจิตใจผิดใฝ่ทางเพศ จึงต้องควบคุมบรรดาเธอเหล่านั้นด้วยข้อกำหนดต่าง ๆ เช่น การถือว่าพรมาจารย์ของสตรีเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยมองว่า Sex คือ sin (เพศสัมพันธ์คือบาปและเป็นโรค) ผู้หญิงที่ดีจึงควรทำหน้าที่เป็นลูกสาว เมียที่ดี และแม่ที่รักและห่วงใยลูกเพียงอย่างเดียว ผู้หญิงจะได้รับการยอมรับจากสังคม ถ้ายอมรับว่าตนเป็นผู้ถูกกระทำและรับใช้สามี เรียกได้ว่า กุลสตรี โดยสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมและสังคมวิศตอเรียน กำหนดอุดมการณ์เรื่องเพศของผู้หญิง และอุดมการณ์เรื่องเพศก็ส่งผลให้เกิดการสร้างของชุดอุดมการณ์ต่าง ๆ มาสนับสนุน (น. 53)

สังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมและสังคมวิศตอเรียน กำหนดอุดมการณ์เรื่องเพศของผู้หญิงและอุดมการณ์เรื่องเพศก็ส่งผลให้เกิดการสร้างชุดของอุดมการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ อุดมการณ์เหย้าเรือน (Domestic Ideology) บังคับให้ผู้หญิงอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย ผู้หญิงต้องทำงานบ้าน และต้องดูแลลูกและต้องคอยปรนนิบัติสามี งานบ้านคืองานของผู้หญิง ไม่ว่าจะ เป็นลูกสาวหรือเมียจะต้องทำงานบ้าน ส่วนผู้ชายที่ทำงานบ้านจะถูกมองว่าไม่เป็นผู้ชาย

อุดมการณ์เรื่องความรัก (Romantic love) ผู้หญิงเป็นเป้าหมายสำคัญในการผลิตซ้ำความคิด เรื่องความรักผ่านนิยาย ตำนาน และสื่อมวลชน ผู้หญิงจึงต้องรอเจ้าชายขี่ม้าขาวมาช่วยให้ผู้หญิงพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ หรือให้รอดพ้นจากความทุกข์ยาก ได้แต่งงาน มีลูก และเป็นรักที่ยั่งยืน (Immortal love) ความรักของหนุ่มสาว (heterosexual)

อุดมการณ์ของแม่ (Maternal care) ความเป็นแม่ก็เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมได้หล่อหลอมให้ผู้หญิงเชื่อและอยู่ในบ้านทำหน้าที่ดูแลลูกให้เติบโตใหญ่ สอดคล้องกับอุดมการณ์เหย้าเรือน เพียงแต่เน้นในแง่ของการดูแลลูกในลักษณะ

¹ มาร์กซ์: Karl Marx ผู้สร้างแนวคิดมาร์กซิส ที่ให้ความสำคัญสัมพันธ์กับระบบทุนนิยม แนวคิดของมาร์กซ์ได้มีอิทธิพลต่อแนวคิดสตรีนิยมตะวันตก.

Child center ลูกกลายเป็นแก้วตาดวงใจของพ่อแม่ เด็กผู้ชายจะเติบโตในโรงเรียนและสังคมนอกบ้าน ส่วนเด็กผู้หญิงมักจะอยู่ในบ้าน และถูกอบรมให้เป็นหญิงที่ดีอย่างแม่

อุดมการณ์เรื่องพื้นที่และบ้าน การแยกพื้นที่ความเป็นส่วนตัว(Private) และพื้นที่สาธารณะ (Public) บ้านอยู่ในฐานะที่ส่วนตัวของครอบครัวที่ผู้ชายจะพักผ่อนและเป็นพื้นที่ของผู้หญิงที่จะคอยปรนนิบัติสามีและเด็ก บ้านคืออิมานของเรา บ้านจึงเป็นพื้นที่มาจินตนาการ (Imagine space)

อุดมการณ์ทั้งหมดที่ได้กล่าวมาสะท้อนให้เห็นการครอบงำผู้หญิงให้อยู่ภายใต้กรอบการเพศวิถีและวิถีทางเพศที่ถูกประกอบสร้างจากชนชั้นผู้นำที่มีได้เกิดขึ้นจากเฉพาะมุมมองจากฝ่าย แต่เกิดขึ้นจากมุมมองของผู้หญิงที่พยายามทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างชนชั้นผ่านข้ออ้างความเจริญและผู้รู้แจ้งถึงวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ ดังนั้นเสียงหรือตัวตนของผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในกรอบจารีตประเพณีนั้น อาจจะได้สะท้อนในสิ่งที่ผู้หญิงต้องหรือพึงที่จะเป็น อีกทั้งเสียงดังกล่าวยังได้กดทับความเป็นตัวตนของผู้หญิงบางกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็นกลุ่มชนชายขอบ ที่มักจะไร้ตัวตนและไร้เสียงบนพื้นที่สาธารณะ เมื่อผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกมองว่ามีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเป้าปรารถนาของสังคม และมีพฤติกรรมที่พึงแต่จะเป็นปัญหาเพราะอยู่นอกกรอบวัฒนธรรมอันดี

วัยอันสมควร : การแต่งงาน

เรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศเป็นแง่มุมส่วนตัวที่คนของรัฐเข้ามาควบคุมดูแล โดยการกำหนดและรับรองลักษณะและรูปแบบของความสัมพันธ์เฉพาะที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับไว้ในกฎหมายและแนวนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ กฎหมายของรัฐกำหนดรายละเอียดของความสัมพันธ์ส่วนตัวและการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมตามจินตนาการของครอบครัวในอุดมคติว่าประกอบด้วยใครบ้างและคนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างไร รัฐกำหนดว่าใครมีความสัมพันธ์ทางเพศกับใครได้เมื่ออายุเท่าไร การเริ่มต้นและสิ้นสุดของความสัมพันธ์เป็นอย่างไร สิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้ที่มีความสัมพันธ์ในรูปแบบที่รัฐรับรองเป็นอย่างไร การรับรองความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่สิทธิในการถือครอง การจัดการ และสืบทอดทรัพย์สิน รวมทั้งการได้รับการคุ้มครองและความช่วยเหลือจากรัฐในรูปแบบของสวัสดิการ เช่น การรักษาพยาบาลหรือการศึกษา นอกจากนี้สิทธิที่แสดงออกเรื่องเพศและการมีความสัมพันธ์ทางเพศของรับมาพร้อมกับการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคคล

รัฐกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศที่ชอบธรรมว่าต้องเกิดขึ้นระหว่างชายหญิง และให้ความสำคัญกับครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูกและอภิสิทธิ์ทางเพศของผู้ชาย ภาพของครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยหลักที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับอนามัยการเจริญพันธุ์และการเลี้ยงดูสมาชิกใหม่นี้ เป็นรากฐานสำคัญของกฎหมายและนโยบายสาธารณะของรัฐที่ให้ความชอบธรรมกับการแต่งงานระหว่างหญิงชายและเด็กที่เกิดจากการแต่งงาน

ส่วนอายุที่เหมาะสมกับการแต่งงานและความสามารถในการจัดการทรัพย์สินนั้น รัฐกำหนดเกณฑ์อายุของคนในสังคมที่จะเริ่มเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางเพศได้ โดยมีเส้นแบ่งระหว่างผู้เยาว์ที่บริสุทธิ์ไร้เดียงสาเรื่องเพศกับผู้ใหญ่ที่รู้และมีการเกี่ยวข้องทางเพศ (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2549, น. 75)

ในบรรพ 5 เดิมกำหนดอายุขั้นต่ำสำหรับการหมั้นและการแต่งงานไว้ที่ 17 ปี สำหรับผู้ชาย และ 15 ปีสำหรับผู้หญิง ร่างแก้ไขกฎหมายครอบครัว เสนอให้มีการแก้ไขอายุของชายหญิงที่จะหมั้นและการแต่งงานให้เท่ากันที่ 17 ปี เกณฑ์เรื่องอายุกลายเป็นประเด็นที่ได้เถียงกันอย่างกว้างขวาง เพราะมีข้อโต้แย้งว่าผู้หญิง “โต” เร็วกว่าผู้ชาย และอาจจะเกิดปัญหาการมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสได้ การกำหนดอายุสะท้อนให้เห็นความพยายามหนึ่งที่จะควบคุมให้การมีความสัมพันธ์ทางเพศอยู่ในสถาบันการแต่งงาน (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2549, น. 76)

จะเห็นได้ว่าการกำหนดกฎหมายได้ใช้การเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ และการมองบทบาทหลักของผู้หญิงคือการเป็นแม่ มีอิทธิพลต่อการกำหนดเกณฑ์อายุ สำหรับการเข้าสู่สถาบันการแต่งงาน การแต่งงานทำให้เด็กกลายเป็นผู้ใหญ่ และได้สิทธิทางกฎหมายหลายประการ ในฐานะผู้ใหญ่ทันที การได้มีสิทธิเหล่านี้ ทำให้การร่วมเพศ และความสัมพันธ์ทางเพศ ไม่ใช่เรื่องความ แต่มีเรื่องของหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว และรัฐอยู่ด้วย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว ได้กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการหมั้นโดยสรุปได้ดังนี้

1. ชายและหญิงจะทำการหมั้นได้ต้องมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีอายุต่ำกว่า 17 ปี บริบูรณ์ สัญญาหมั้นนั้นใช้ไม่ได้
2. ถ้าชายและหญิง เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ คืออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ สามารถทำการหมั้นได้ด้วยตนเอง ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายยังไม่บรรลุนิติภาวะ และได้กำหนดเงื่อนไขของการสมรส ไว้ดังต่อไปนี้

1. เรื่องอายุของชายหญิงที่จะทำการสมรสกัน กฎหมายกำหนดว่าต้องมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ เหตุผลที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้ก็เพราะการสมรสนั้นทำให้เกิดมีความสัมพันธ์กันตาม

กฎหมาย และเกิดสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัวมาก การที่จะให้เด็กทำการสมรสกัน ก็จะทำให้เกิดปัญหาในครอบครัวได้ กฎหมายจึงกำหนดอายุของคู่สมรสเอาไว้โดยเอาเกณฑ์ที่พอจะเข้าใจถึงการกระทำของตนเองได้

2. เรื่องความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ในกรณีที่คู่สมรสเป็นผู้เยาว์ เหตุผลที่กฎหมายกำหนดเงื่อนไขนี้ก็เพราะว่า เพื่อให้จะให้ผู้ใหญ่เข้ามาช่วยตัดสินใจเลือก แนวทางชีวิตครอบครัวของผู้เยาว์ ความยินยอมนี้อาจทำเป็นหนังสือ ระบุชื่อคู่สมรสของทั้ง 2 ฝ่าย และลงลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอมหรืออาจทำโดยวิธีอื่น เช่น ให้ความยินยอมด้วยวาจา

การสมรสซึ่งมีผลเป็นโมฆียะนั้นมีสาเหตุจาก การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขเรื่องอายุ และการสมรสของผู้เยาว์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้รับความยินยอม

จะเห็นได้ว่าในสังคมไทยได้รับรองการใช้ชีวิตคู่ของผู้หญิงและผู้ชาย โดยมีเงื่อนไขทางอายุเข้ามามีส่วนสำคัญ เพราะข้ออ้างทางคุณวุฒิ ซึ่งมองว่าหากมีการแต่งงานก่อนวัยดังกล่าว จะมีผลก่อให้เกิดปัญหาตามที่หลัง เนื่องจากวุฒิภาวะในการคิดและตัดสินใจอาจจะยังไม่ดีพอ ไม่เพียงแต่ในสังคมไทยเท่านั้นที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ชีวิตคู่ในช่วงวัยนี้ เพราะในงานศึกษาของ David Knox (1975, pp. 49-51) ซึ่งเขียนไว้ใน Marriage: Who? When? Why? ซึ่งเขียนที่รัฐ New Jersey ได้รวบรวมงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงาน โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับอายุที่ควรแต่งงานว่าควรอยู่ในช่วงเวลาใด มี 7 การศึกษาที่ระบุอายุว่า ผู้หญิงควรแต่งงานตอนอายุ 20 ปีขึ้นไป และผู้ชายควรแต่งงานตอนอายุ 22 ปีขึ้นไป เหตุผลเพราะความพร้อมทั้งทางด้านอารมณ์ (emotional maturity) ความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ (economic maturity) และความมั่นคงทางด้านความสัมพันธ์ (relationship maturity) อีกทั้งในงานศึกษาดังกล่าว ไม่เห็นด้วยกับการตั้งครรภ์ขณะเรียนหนังสือ เพราะจะเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าในอาชีพของทั้งฝ่ายชายและหญิง และยังอ้างอิงว่าความสัมพันธ์ในช่วงการเรียนในระดับวิทยาลัยนั้นอาจจะไม่มั่นคงเท่ากับวัยทำงาน

มุมมองดังกล่าวอาจมีข้อโต้แย้งว่าสมัยก่อนหรือในสังคมชนบทบางสังคม เด็กอายุน้อยกว่า 17 ปี ก็สามารถแต่งงานอยู่กินกันฉันท์สามีภรรยา แต่เนื่องจากที่คนในสังคมปัจจุบันยังไม่เห็นควรกับการใช้ชีวิตคู่ในช่วงอายุดังกล่าว ทั้งนี้ก็เป็นเพราะบริบทแวดล้อมทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลง สังคมที่เน้นการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การวัดคุณค่าและให้ค่านิยมทางด้านวัตถุเข้ามามีส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิต การศึกษาเสมือนเป็นบันไดก้าวไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงาน และสังคมคาดหวังกับการมีประชากรที่มีคุณภาพ ดังเช่นในประเทศสิงคโปร์ได้เกิดวิกฤตการณ์ที่ผู้หญิงที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีบุตรน้อยหรือบางคนเลือกที่จะไม่แต่งงานหรือมีบุตร ส่งผลให้มีเด็กที่เกิดจากกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีมี

บุตรน้อยกว่าผู้หญิงที่ไม่มีการศึกษา รัฐบาลสิงคโปร์มองว่ากลุ่มเด็กที่เกิดจากผู้หญิงที่มีการศึกษา ทำให้ประชากรไม่มีคุณภาพ และระดับสติปัญญาต่ำกว่ามาตรฐานในการที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศ จึงมีการพยายามรณรงค์ โดยการปลูกจิตสำนึก-การตอบแทนประเทศโดยการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ โดยการกระตุ้นให้ผู้ชายตอบแทนชาติโดยการเป็นทหาร และผู้หญิงต้องตอบแทนชาติโดยการตั้งครุฑและกำเนิดบุตร โดยรัฐจะมีการรณรงค์ให้สวัสดิการแก่ผู้หญิงที่มีการศึกษาในกรณีที่มีบุตร แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้ว่ารัฐยังมีพื้นฐานความเชื่อว่าประชากรที่มีคุณภาพ ต้องเกิดจากครอบครัวที่มีความพร้อม โดยจำเป็นต้องจบการศึกษาและมีงานทำก่อน

ด้วยเหตุนี้เองรัฐจึงพยายามเข้ามาจัดระเบียบและควบคุมพฤติกรรมทางเพศของคนในสังคมผ่านข้อบัญญัติทางด้านกฎหมายและนโยบายของรัฐ และเมื่อกลุ่มช่วงอายุที่น้อยกว่า 17 ปีเกิดการตั้งครุฑ ซึ่งถูกมองว่าเป็นการฝ่าฝืนจากกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดสถานภาพและบทบาทไว้นั้นมีผลอย่างไรกับการใช้ชีวิต

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาท

การมีบุตรการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาททางสังคม

การดำเนินชีวิตของมนุษย์หนึ่งคนมักจะถูกกำหนดกรอบสถานภาพที่พึงจะเป็น เพื่อให้มนุษย์คนนั้นได้เข้าใจถึงสถานภาพที่ตนเองถือครองอยู่ และใช้ชีวิตตามบทบาทที่สังคมกำหนดสถานภาพต่าง ๆ ที่มีมากมายในสังคมนั้น อาจจะทำตามได้ตามลักษณะของการที่บุคคลได้รับสถานภาพมา คือ สถานภาพโดยสังคมกำหนดกับสถานภาพโดยความสามารถ โดยทั่วไปบุคคลหนึ่งมีสถานภาพทั้งสองประเภทแต่ในบางสังคมอาจให้ความสำคัญกับสถานภาพหนึ่งมากกว่าอีกแบบหนึ่ง

สถานภาพโดยสังคมกำหนด (ascribed status) เป็นสถานภาพที่บุคคลได้รับโดยอัตโนมัตินับตั้งแต่เกิดเป็นทารก เนื่องจากสังคมทั้งหลายต้องการจัดให้สมาชิกทุกคนมีฐานอย่างใดอย่างหนึ่งภายใต้โครงสร้างสังคมที่มีอยู่ ดังนั้นการเกิดเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงนั้น ไม่ได้เป็นชายหรือหญิงเฉพาะร่างกายเท่านั้น ความเป็นหญิงชายยังเป็นเรื่องของสถานภาพที่สังคมกำหนดว่า ชายมีสิทธิอะไรและจะต้องหรือแสดงบทบาทอย่างไร ความเป็นชายหรือหญิงยังเป็นเรื่องของสถานภาพที่สังคมกำหนดว่า ชายมีสิทธิอะไรและจะต้องหรือควรแสดงบทบาทอย่างไรผู้ที่เกิดเป็นเพศหญิงก็เช่นกัน ส่วนสถานภาพโดยความสามารถ (achieved status) ตำแหน่งบางตำแหน่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมสมัยใหม่ต้องการบุคคลที่มีความสามารถเหมาะสม ดังนั้นบุคคลต่าง ๆ

จึงต้องแข่งขันหรือแสดงความสามารถเพื่อเข้ารับตำแหน่งสถานภาพเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการจัดระเบียบสังคม สถานภาพ (status) หมายถึงตำแหน่งของบุคคลในสังคมหรือในกลุ่ม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมบุคคลย่อมมีตำแหน่งต่าง ๆ มากบ้างน้อยบ้าง ตำแหน่งบางตำแหน่งเป็นสิ่งที่มีความหมายกับทุกคนหรือเกือบทุกคน เช่นตำแหน่งเป็นลูก เป็นสามี เป็นภรรยา ฯลฯ ตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่คนในสังคมหนึ่ง ๆ กำหนดขึ้นเป็นหลักสำคัญสำหรับการแจกแจงหน้าที่ความรับผิดชอบและสิทธิต่าง ๆ แก่สมาชิก กล่าวได้ว่าสถานภาพคือตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม (social position) ในระบบการแบ่งงานของสังคมนั้นเอง

ในทุกสังคมต้องกำหนดให้มีสถานภาพต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้สมาชิกได้ประพฤติปฏิบัติตัวตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ สถานภาพส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่คนในสังคมตั้งแต่วัยก่อน ๆ กำหนดเอาไว้ล่วงหน้าคือ จัดวางไว้เป็นระเบียบแบบแผนว่าในสังคมและในกลุ่มต่าง ๆ ควรมีสถานภาพอะไรบ้าง เมื่อคนรุ่นใหม่เกิดมาก็สามารถรับตำแหน่งหรือเข้ามามีสถานภาพต่าง ๆ ได้ตามข้อกำหนดของสังคม อาจจะมีบางสถานภาพที่กำหนดขึ้นใหม่ภายหลังหรือบางสถานภาพอาจถูกยกเลิกไปก็ได้ บางกรณีเราสามารถรับรู้สถานภาพของคนอื่นได้จากเครื่องบ่งชี้หรือสัญลักษณ์ของสถานภาพ (status symbol) เช่น เครื่องแต่งกาย สิ่งที่กำหนดว่าบุคคลในสถานภาพหนึ่ง ๆ จะปฏิบัติอย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสมก็คือบรรทัดฐานนั่นเอง ตามปกติเมื่อบุคคลมีสถานภาพใดย่อมเป็นที่คาดหวังจากคนอื่น ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ควบคู่กับสถานภาพนั้น

การที่บุคคลกระทำภาระหน้าที่ตามสถานภาพของตนนั้น เรียกว่าการแสดงบทบาท บทบาท (role) จึงเป็นสิ่งที่คู่กับสถานภาพ ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้เป็นการกระทำของบุคคลผู้มีสถานภาพเดียวกันย่อมแสดงบทบาทเป็นแบบเดียวกันตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้ คนที่มีสถานภาพเหมือนกันบางครั้งแสดงบทบาทต่างกัน เนื่องจากลักษณะของบทบาทถูกแบ่งออกเป็น 3 บทบาท คือ 1. บทบาทในอุดมคติ (ideal role) ได้แก่บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้น 2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ จะคาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคน และ 3. บทบาทที่แสดงออกจริง (actual /enacted role) ได้แก่การกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะด้วย สถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทหนึ่ง ๆ อาจเป็นสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่นการกดดันของกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้นบทบาทที่แท้จริง ๆ จึงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่บุคคลรู้จักได้ สถานภาพจึงเป็นโครงสร้างหรือกรอบที่

กำหนดให้บุคคลแสดงบทบาทแตกต่างกันในระดับหนึ่ง แต่ก็มีแนวทางที่เป็นมาตรฐานให้กระทำ อยู่ในขอบเขตที่สังคมยอมรับได้

ผู้ที่อยู่ในสถานภาพหนึ่งที่ต้องแสดงบทบาทตอบสนองของคนหลายกลุ่ม สถานภาพหนึ่ง จึงมีบทบาทหลายด้านซึ่งเรียกว่า ชุดของบทบาท (role set) บุคคลที่มีสถานภาพ เดียวกันอาจแสดงบทบาทต่อคนแต่ละกลุ่มคนมากน้อยแตกต่างกันไป บางครั้งการ แสดงบทบาทที่ต้องเอาใจคนหลายกลุ่ม หลายฝ่าย ทำให้เกิดความตึงเครียดใน บทบาท เป็นเหตุให้เกิดความอึดอัด คับข้องใจได้และนำมาซึ่งการแสดงบทบาทที่ ขัดกัน (role conflict) ได้ ซึ่งสภาพดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเพราะความตั้งใจ แต่เกิดขึ้น จากความไม่ประสานสอดคล้องกันของความคาดหวังในบทบาทเอง ซึ่งกลายเป็น ความตึงเครียดอันมาจากกฎเกณฑ์ของสังคมเองที่กำหนดไว้เช่นนั้น ความขัดแย้ง ระหว่างบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ เป็นอันมาก เป็นความขัดแย้งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะ เกิดจากโครงสร้างสังคมนั้นเอง (ปฟ้าณี วิถีวัฒนา, 2548, น. 78)

ดังนั้นมีการตั้งครรภทำให้เด็กหญิงหนึ่งคนมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากลูก กลายเป็นแม่ จากสถานภาพที่เป็นเด็กสามารถพึ่งพา พึ่งพิง กลายเป็นผู้ใหญ่ที่ต้องคอยเป็นหลัก ให้กับลูก และการเปลี่ยนสถานภาพจากฐานะลูกหรือเด็กนักเรียนที่สังคมมอง และกำหนดบทบาท ให้ไว้เพียงสาวเรื่องเพศนั้น มาสู่อีกบทบาทหนึ่งในฐานะเมียและแม่

ซึ่งความเป็นแม่และวาทกรรมเกี่ยวกับการเป็นแม่มักกลายเป็นประเด็นในการ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ และถกเถียงกันในหมู่นักสตรีนิยม ไม่ว่าจะในประเด็นของคำจำกัดความ (definition) หรือคุณค่า (Value) นักสตรีนิยมมักตั้งคำถามว่าความเป็นแม่คืออะไร สำหรับนักสตรี นิยมบางคน อย่างเช่น Simone de Beauvoir และ Shulamith Firestone มองว่าในการที่จะ เปลี่ยนแปลงสังคม ควรจำกัดความเป็นแม่แบบที่เป็นอยู่เสีย ในขณะที่นักสตรีนิยมคนอื่น ๆ กลับ มองว่า ความเป็นแม่ไม่ใช่ปัญหาในตัวของมันเอง แต่ปัญหาอยู่ที่การที่สังคมทำให้ความเป็นแม่ กลายเป็นสถาบัน หรือ นักสตรีนิยมสายสุดขั้ว (Radical Feminists) ก็เห็นว่า ความเป็นแม่นั้น เป็น ทั้งแหล่งแห่งคุณค่าพิเศษ ลักษณะเฉพาะ และพื้นฐานของวัฒนธรรมของผู้หญิง และใน ขณะเดียวกันระบบปิตาธิปไตยก็ทำให้ความเป็นแม่กลายเป็นสถาบันซึ่งเป็นการกดขี่ผู้หญิงในอีก

แม้ว่าประเด็นถกเถียงในเรื่องความเป็นแม่นี้จะแตกต่างกันออกไปตามแนวคิดของ นักสตรีนิยมแต่ละสาย แต่อาจพูดได้ว่านักสตรีนิยมเกือบทั้งหมดเห็นว่า ความเป็นแม่ไม่ได้เกิดขึ้น จากปัจจัยทางชีววิทยาที่กำหนดให้ผู้หญิงต้องอุ้มท้อง ดูแลให้นมบุตรเท่านั้น แต่ความเป็นแม่ยังมี ส่วนที่ถูกกำหนดขึ้นมาโดยสังคมอีกด้วย อีกทั้งพฤติกรรม ทศนคติและความรู้สึกที่สังคมแต่ละแห่ง กำหนดให้และคาดหวังจากความเป็นแม่นั้น แตกต่างกันไปตามสภาพสังคม สัญชาติญาณ

(instinct) ของความเป็นแม่นั้น ถูกชักนำโดยสังคม (culturally induced) และความสามารถในการเป็นแม่นั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ ผู้หญิงไม่ได้เกิดมาเป็นแม่ แต่ถูกทำให้เป็นแม่ นักสตรีนิยมสายเสรี (Liberal Feminists) ปัญหาของความเป็นแม่ คือ การที่มันเป็นบทบาทที่ถูกสร้างขึ้นและถูกแทรกแซงโดยสังคม ส่วนนักสตรีนิยมสายสังคมนิยมนั้นมองว่า ความเป็นแม่เป็นปัญหาเพราะว่ามันเกิดขึ้นในบริบทของอำนาจทางเศรษฐกิจแบบชาย

ด้วยเหตุนี้เอง ผู้ศึกษาจึงเลือกที่จะใช้แนวคิดบทบาทภาวะแม่และสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในอุดมคติ และบทบาทที่แสดงออกจริงของกลุ่มเด็กที่ดำรงสถานะแม่ เพื่อสะท้อนให้เห็นบทบาทที่ขัดกัน (role conflict) นั้น มีผลอย่างไรบ้างกับการใช้ชีวิตของกลุ่มเด็กดังกล่าว